

MÄLARDALENS HÖGSKOLA
ESKILSTUNA VÄSTERÅS

Akademien för utbildning, kultur
och kommunikation

Uppsatskurs i inriktning svenska
HSV 407 15 hp
Hösten 2009

Budskapet i årskurs tvås läroböcker

Är det som förmedlas i läroböckerna i enlighet
med värdegrunden i läroplanen?

What do books in lower school convey and are the contexts of the textbooks' in
agreement with the basic values in the curriculum?

Linnéa Thorsteinsen
Michaela Lyktberg

Handledare: AnnaCarin Billing
Examinator: Ingrid Wiklund

MÄLARDALENS HÖGSKOLA
ESKILSTUNA VÄSTERÅS

Akademien för utbildning, kultur
och kommunikation

Uppsatskurs i inriktning svenska
HSV407 15 hp
Hösten 2009

SAMMANDRAG

Linnéa Thorsteinsen och Michaela Lyktberg

Budskapet i årskurs tvås läroböcker.

Är det som förmedlas i läroböckerna i enlighet med värdegrunden i läroplanen?

What do books in lower school convey and are the contexts of the textbooks' in agreement with the basic values in the curriculum?

2009

Antal sidor: 45

Syftet med denna uppsats är att studera budskapet i lågstadieläroverläroböcker. Två läroböcker från årskurs två har undersökts och analyserats i en text- och bildanalys. Läromedlen har sedan jämförts med värdegrunden.

Resultatet visar att läroböckerna inte till fullo följer värdegrundens anvisningar. Vissa delar av värdegrunden, såsom homosexualitet och handikapp nämns aldrig medan andra aspekter, som religion och även könsaspekten, vinklas i en av böckerna och ger en stereotyp bild vilket därmed inte återger det budskap värdegrunden står för. Många perspektiv av värdegrunden återfinns dock i båda läroböckerna. Böckerna förmedlar att alla är lika värda och att man får vara annorlunda.

Vår slutsats i denna undersökning är att läroböckerna uppfyller delar av värdegrunden, men utesluter andra. Bilderna förmedlar textens innehåll.

Nyckelord: lärobok, skolans värdegrund, lågstadiet, påverkan, förmedling.

Innehållsförteckning

Sammandrag

1 Inledning	sida. 1
1.1 Syfte	sida. 2
1.2 Avgränsning	sida. 2
1.3 Uppsatsens disposition	sida. 3
1.4 Begreppsdefinition	sida. 3
1.5 Förhållningssätt till forskningsetik	sida. 4
2 Metod och material	sida. 4
2.1. Datainsamlingsmetod	sida. 5
2.2 Analysmetod	sida. 5
2.3 Reliabilitet och validitet	sida. 6
3 Tidigare forskning	sida. 7
3.1 Värdegrunden	sida. 7
3.1.1 Värdegrunden och läroboken	sida. 8
3.2 Lärobokens makt	sida. 10
3.3 Bilden och texten i läroboken	sida. 12
3.4 Waldorfpedagogiken	sida. 14
4 Resultat	sida. 15
4.1 Presentation av läroböckerna	sida. 15
4.1.1 Mer om Moa och Mille	sida. 15
4.1.1.1 Beskrivning av bilder	sida. 16
4.1.1.2 Könsaspekter	sida. 18
4.1.1.3 Beteenden och uppföranden	sida. 20
4.1.1.4 Familjekonstellationer	sida. 21
4.1.1.5 Etnisk härkomst och religion	sida. 22
4.1.1.6 Sexuell läggning Läroböckerna och läroplanen	sida. 23
4.1.1.7 Funktionshinder	sida. 23
4.2.1 Vi läser, andra boken	sida. 24
4.2.1.1 Beskrivning av bilder	sida. 25
4.2.1.2 Könsaspekter	sida. 27
4.2.1.3 Beteenden och uppföranden	sida. 29
4.2.1.4 Familjekonstellationer	sida. 29
4.2.1.5 Etnisk härkomst och religion	sida. 29
4.2.1.6 Sexuell läggning	sida. 31
4.2.1.7 Funktionshinder	sida. 31
5 Diskussion	sida. 31
5.1 Textanalysdiskussion	sida. 31

5.2 Bildanalysdiskussion	sida. 37
5.2.1 Bilderna i Mer om Moa och Mille	sida. 39
5.2.2 Bilderna i Vi läser	sida. 41
6 Slutsats	sida. 44

Litteraturlista

Bilaga: Skolornas böcker

Inledning

Den allmänna skolan behövs för att människor ska lära av varandra, få ta del av olikheter såväl utseendemässigt som åsiktmässigt, byta erfarenheter och få förståelse för andra kulturer och tankesätt. Skolan är därför en mycket viktig plats där elever inte bara lär sig om fotosyntes, algebra och stavning, utan även om skolans värdegrund. Skolan har en betydligt större roll än att endast lära ut ren kunskap då den är med och skapar och utvecklar elevernas etik och moral. Skolans värdegrund innebär att alla är lika värda oavsett bakgrund, kön, sexuell läggning och religion. Eleverna ska lära sig om jämställdhet, utveckla empati för alla människor samt förståelse för andra kulturer och olikheter.

Denna sociala utveckling är något som Jan Einarsson (2007) skriver om, då han menar att den primära socialiseringen sker inom familjen för att vid skolåldern och den andra socialiseringen utökas med socialisationsagenter såsom lärare, klasskamrater och andra personer i det vardagliga livet (Einarsson, 2007:205). Påverkan från andra, som bidrar till den egna personliga utvecklingen, sker i tidig ålder och utvecklar beteende, åsikter och uppfattningar. Socialisationen är stark, vilket ofta gör dessa ställningstaganden svåra att ändra på senare i livet. Eftersom denna del i elevens utveckling börjar vid skolstarten valde vi att undersöka just lågstadieläroverkens läroböcker.

Värdegrunden har en stor och central roll i skolans värld samt i lärarutbildningen, där den har följt oss sedan början av studierna och då den alltid ska vara en del av lärarens dagliga verksamhet. Detta faktum resulterade i att vi valde att studera denna aspekt i de yngre elevernas vardag. Även samspelet mellan bild och text är något som vi insett spelar stor roll. Texten och bilden samverkar togs upp på en kurs om barnlitteraturens historia. Intresset för detta ämne väcktes då vi fick lära oss om färgers och texters budskap genom tiderna. Vi valde därför att forska vidare om detta.

1.1 Syfte

Syftet med denna uppsats är att undersöka vad för slags läroböcker två grundskolelärare använder sig av i undervisningen samt om dessa böcker följer skolans värdegrund. Uppsatsen delas in i följande frågeställningar:

- Vad förmedlas i läroböckerna?
- Är det som förmedlas i läroböckerna i enlighet med värdegrunden i läroplanen?

1.2 Avgränsning

Värdegrunden innehåller många olika etiska aspekter. För att begränsa studien undersöks läroböckernas framställning av kön, etnicitet och religion, funktionshinder, sexualitet, familjekonstellationer samt beteenden och uppförande. Vi valde just dessa inriktningar eftersom de tidigt tas upp i skolans värdegrund. Det är även detta som citeras frekvent i olika läroböcker på högskolan samt i olika pedagogiska artiklar och därför anser vi dessa vara de mest väsentliga för vår undersökning.

Uppsatsen studerar svenskämnet i grundskolorna då vi läser svenska denna termin. Vi ville ha så tidig ålder på barnen som möjligt då den sekundära socialiseringen börjar tidigt i skolan. Vi inriktar oss på årskurs två då eftersom de flesta elever i detta stadium har lärt sig läsa. Av denna anledning är årskurs två mest representativt. Två olika skolor är med i studien för att på så vis få en bredare undersökning där eventuella olikheter åskådliggörs.

En lärobok analyseras som används i undervisningen i respektive skola. De böcker som valts är de som kontinuerligt använts under en längre tid, och i flera olika klasser i årskurs två på respektive skola. Studien fokuseras till att gälla dessa två läroböcker: *Mer om Moa & Mille, B* av Moni Nilsson – Brännström och *Vi läser, andra boken* av Borrman & Stark m.fl. Dessa böcker valdes även på grund av att de används mest i undervisningen och då de rådfrågade lärarna betonade elevernas intresse och glädje av att använda sig av just detta material.

Linnéa Thorsteinsen
ltn05002@student.mdh.se
Michaela Lyktberg
lks05001@student.mdh.se

Uppsatskurs i inriktning svenska, HSV407
Handledare: AnnaCarin Billing
Höstterminen 2009
Akademin för Utbildning, kultur och
kommunikation

Läroböckerna kommer att analyseras både vad gäller textens innehåll i relation till värdegrunden och så utförs en bildanalys av bilderna i böckerna. Då läroböckerna innehåller många bilder, kommer cirka tio bilder att analyseras per bok. Dessa bilder väljs ut slumpmässigt bland de bilder som finns på ungefär var tjugonde sida. Vi har även valt att göra en färganalys eftersom det finns en möjlighet att färger påverkar budskapet i bilderna.

1.3 Uppsatsens disposition

Efter introduktionen (kapitel 1) förklaras termer som kan vara svåra att tolka samt ges en presentation av de fyra etiska aspekterna som tagits hänsyn till. Efter detta behandlas tidigare forskning (kapitel 2) där litteratur och forskning rörande uppsatsens ämne tas upp. Värdegrunden i läroplanerna och i skolan samt läroböckers budskap och de valda läroböckerna presenteras. I avsnittet metod och material (kapitel 3) beskrivs arbetsprocessen; hur insamlingen av materialet har hanterats, hur analysen har utförts, samt varför denna metod valdes. Sedan presenteras uppsatsens reliabilitet och validitet. I kapitel fyra uppvisas resultatet där bilderna och textinnehållet i läroböckerna framställs. I kapitel fem diskuteras läroböckernas budskap genom en analys av bilderna och texten samt förs ett resonemang om huruvida läroböckerna följer värdegrunden. Uppsatsen avslutas med slutsatser av studien.

1.4 Begreppsdefinition

Ordet *värdegrund* syftar på de värderingar som finns i samhället och som delas av de flesta människor (Orlenius, 2001:16 - 17). Enligt läroplanen för det obligatoriska skolväsendet, Lpo94, ska skolan förmedla verksamheten ”i överrensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar” (s. 7). Värden som ska understrykas är ”rättskänsla, generositet, tolerans och ansvarstagande”(s. 7). Medmänskligheten genomsyrar dokumentet där alla människors lika värde betonas samt vikten av att få vara sig själv och inte kränka andra (Skolverket, 2009b).

1.5 Förhållningssätt till forskningsetik

För att skydda inblandade människors integritet i denna studie har de fyra etiska forskningsreglerna tagits hänsyn till. Den första regeln, informationskravet, har respekterats genom att underrätta människor som tagit del i vår undersökning om studiens syfte. Deltagare i vår studie har informerats om att den frivilliga medverkan samt att deras deltagande kommer att förbli anonymt, helt enligt samtyckeskravet. Vårt material kommer inte att delas med andra utanför studien utan betraktas som privata handlingar såsom konfidentialitetskravet kräver. Vidare kommer materialet i denna studie, helt enligt nyttjandekravets regel, endast användas för forskningsändamål och inte nyttjas i kommersiellt bruk (Vetenskapsrådet, 2004:7, 9, 12, 14).

2 Metod och material

Skolorna i denna studie valdes ut i ett selektivt urval där flera skolor kontaktades och där de lärare som svarade och var intresserade att ta del i studien blev informanter. Två klasser och två olika skolor valdes för att ge ett bredare urval samt för att hitta eventuella skillnader eller olikheter. Två lärare på de två olika skolorna informerade oss om läroböcker som användes under en termin. Antalet böcker var stort, och ett selektivt urval skedde där en lärobok per skola valdes ut. Just dessa böcker valdes då de lärarna använde dessa böcker frekvent i svenskundervisningen. Böckerna granskades sedan i en textanalys för att undersöka budskapet i boken, vad de innehåller och vad de inte innehåller, samt även om läroplanens innehåll återfinns i läroböckerna.

Relevant litteratur och forskning för vår studie undersöktes, där mycket hittades på stadsbiblioteket samt i högskolans forskningsrapporter. Skolverkets hemsida, läroplaner och litteratur från föregående lästa kurser på högskolan har även varit till stor nytta för skrivandet av litteraturdelen.

2.1 Datainsamlingsmetod

Insamlandet av material till uppsatsen sker i direkt anslutning till de berörda skolorna då de tillhandahåller analysmaterialet. För att kunna göra en analys av materialet har vi använt oss av handböcker i bild - och textanalys. I dessa finns metoder för hur man går tillväga för att analysera en lärobok på olika sätt.

2.2 Analysmetod

Undersökningen är en kvalitativ studie då den analyserar två läroböckers innehåll och budskap. Studien innehåller dock även kvantitativa inslag då antalet förekomster av specifika händelser räknas (Stukát, 2005:32).

Ian Patersons (2005) bok om färganalys har använts för att kunna tolka färgvalet i bilderna och Bergströms (2000) metod för bildanalys har använts för att analysera bilder. Följande frågor har tagits ställning till (Bergström, 2000:154):

- Vad föreställer bilden?
- Hur är den uppbyggd?
- I vilket sammanhang uppträder den?
- Vilket syfte har bilden?

Analysen av texten har skett med hjälp av Melin & Langes bok *Att analysera text. Stilanalys med exempel*. Textanalysen fokuseras på tolkningar på språkets betydelse, hur det används samt vilken effekt språket har. Läroböckernas syfte analyseras, vilket kallas för en direktiv språkhandling (Melin & Lange, 2000: 50), deras budskap samt om värdegrunden tas hänsyn till i böckerna. Detta för att få en grundlig analys där alla viktiga aspekter i text- och bildanalys har tagits hänsyn till.

Materialet har brutits ner, jämförts och kategoriserats in i teman. För att lättare analysera böckerna har teman från Skolverkets rapport (2005) om kön, etnisk härkomst, sexuell läggning,

religion och funktionshinder behandlats och kategoriserats. Även familjekonstellationer samt beteenden och uppföranden har studerats.

2.3 Reliabilitet och validitet

Uppsatsen visar en god extern validitet och reliabilitet då vi anser att resultatet kan generaliseras eftersom tidigare forskning visar detta och då vår egen studie ger liknande resultat. Våra egna tolkningar av materialet har påverkat resultatet, vilket gör att resultatet i vår undersökning kan bli något annorlunda om den utförs av andra forskare. Vi tror dock att slutsatsen angående om läroböckerna följer värdegrunden skulle bli den samma. Genom detta är dessa delar av vår undersökning replikerbar (Bryman, 2002:43- 44).

Studiens interna validitet varierar beroende på läsarens tolkning och påverkan av innehållet i läroboken. Budskapen i böckerna kan verka tydligare för vissa läsare medan andra inte uppfattar ett budskap alls. Innehållet i vissa kapitel kan även tolkas på annat vis än vad författaren avsett. Läroböckernas budskap kan påverka eleverna men deras uppfattningar av böckerna kan även påverkas av yttre faktorer (Bryman, 2002:44).

Studiens omfång är relativt litet då ytterligare läroboksanalyser krävs för att ge läroboken i allmänhet en rättvis bedömning. Dock krävs ingen ytterligare undersökning för att analysera vår studies läroböckers budskap, och på grund av detta har uppsatsens syfte uppnåtts. För att få ytterligare djup i studien skulle elever och lärare kunna ha intervjuats för att få deras perspektiv. Dock är det inte säkert att detta skulle ge ett tydligare resultat då den personliga uppfattningen påverkar tolkningen av läroboken (Stukát, 2005:125- 126).

3 Tidigare forskning

3.1 Skolans värdegrund

Värdegrunden är inskriven i läroplanerna och är grunden för det skolan står för. I värdegrunden betonas de etiska, historiska, miljömässiga och internationella perspektiven (Orlenius, 2001:19). Med detta menas att eleverna ska lära sig om jämställdhet, alla människors lika värde, solidaritet med svaga och utsatta samt människans frihet och integritet. Skolan har även till uppgift att utbilda elever om andra kulturer och människors olikheter samt öka förståelsen för dessa för att undvika fördomar och främlingsfientlighet (Skolverket, 2006a:1). Läroplanen menar att ”ingen skall i skolan utsättas för diskriminering beroende på kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning eller funktionshinder” (s. 3). Vidare hävdar läroplanen att ”skolan har ett ansvar för att motverka traditionella könsmonster” (s. 4) (Skolverket, 2009b).

Värdegrunden skapas av samhället och dessa tankar återfinns i läroplanerna. De uppvisar de tankesätt och inställningar som råder i samhället (Orlenius, 2001:14) och genom detta kan samhällets ståndpunkt visas genom läroplanerna. Man kan dock fråga sig hur så många olika människor med olika bakgrunder kan ha samma eller liknande åsikter. Roger Säljö (2000) skriver att ”det moderna samhället utmärks just av att det sida vid sida existerar olika sätt att förstå och förklara verkligheten” (s. 26). Även om vissa tankar och åsikter ibland är individuella, har skolan till uppgift att stå för en allmän värdegrund samt att även förmedla denna vidare till eleverna. Läroplanen betonar dock att ”varje elev ska finna sin unika egenart och därigenom kunna delta i samhällslivet genom att ge sitt bästa i ansvarig frihet” (s. 7). Samtidigt som det ska finnas en gemensam värdegrund uppmuntras eleverna att vara olika. Eleverna ska visa förståelse för människors olikheter på grund av exempelvis en annan trosuppfattning. Den kulturella mångfalden kräver detta för att samhällslivet ska fungera, vilket också betonas i läroplanen (Skolverket, 2009b:5-6). Att ha en gemensam värdegrund behöver då inte betyda att samma åsikter delas människor emellan.

Kennert Orlenius (2001) hänvisar till Wärnersson, skolminister under 90-talet, som menade att ”skolans uppdrag att förmedla och förankra samhällets grundläggande värderingar går hand i

hand med uppgiften att främja lärande” (s. 22). Genom detta vävdes etiken in i undervisningen, liksom synen på skolans värdegrund som även den ska vara en naturlig del av undervisningen och annan skolverksamhet (Orlenius, 2001:19). Arbetssättet bidrar vidare till att kunskap, etik och moral blir till ett och värdegrunden konkretiseras för eleverna (Zackari och Modigh, 2002:89).

3.1.1 Värdegrunden och läroboken

I en undersökning gjord av Skolverket under år 2005 undersöktes 24 läroböckers innehåll rörande sexuell läggning, kön, etnisk härkomst, religion och funktionshinder och om dessa läroböcker följer värdegrunden. Det har i denna studie framkommit att läroböckerna inte håller det krav som skolans värdegrund ställer då läroböckernas innehåll är stereotyp och fyrkantigt (Skolverket, 2009a:1).

Några av bristerna i läroböckerna är att det som inte faller in i samhällets ramar lyfts upp och betonas som problematiskt och onormalt. Exempel på detta är läroböckernas problematisering kring funktionshinder, betoningen på svårigheterna att leva ett homosexuellt liv och att ”vi” i läroboken signalerar den heterosexuella och ”normala friska” människan (Skolverket, 2006b: 7). Detta är även något Anna Norlin (2007) vill få fram då hon anser att skolans böcker innehåller främst den traditionella och ”vanliga” gruppen av människor medan homosexuella inte får någon plats alls i böckerna eller så framställs de som onaturliga (Norlin, 2007:79). Det samma gäller för funktionshindrade människor i läroböckerna, som ofta inte alls porträtteras eller då de gör det problematiseras deras situation eller framstår som onormalt (Skolverket, 2006e:4).

Vidare visar skolverkets undersökning att nationella minoriteter inte får någon plats eller ytterst lite (Skolverket, 2009a:1). Anna Norlins undersökning (2007) visar att invandrare ofta får inta roller i samhället som är problematiska och osvenska, för att genom detta sticka ut från mängden (Norlin, 2007:79). I och med att islam ofta framställs som något militant och våldsamt, beskylls och döms elever ut som tillhör denna religion. Det skapar även en felaktig bild av religionen, vilket kan bidra till främlingsfientlighet (Skolverket, 2009a:1). De bilder som funnits

i vissa läroböcker om islam har visat sig vara mycket stereotypa. Exempel på detta är dominansen av kvinnor i slöja, trots att det finns ett flertal muslimer som inte bär slöja som tradition. En mer representativ nyanserad bild av islam både gällande bilder samt innehållet i text skulle vara att föredra. Detta skulle vara mer i linje med läroplanens riktlinjer (Skolverket, 2006c: 13).

Norlin (2007) anser att läroböcker har en förkärlek för det manliga könet då majoriteten av exempel och övningar i läroböcker behandlar det manliga könets intressen och kunskaper (Norlin, 2007:79). Både bild och text i läroböckerna visar främst manliga exempel. Mannen får, i historieskildring om krig, den stereotypa stämpeln som den våldsamma (Skolverket, 2006a:1). I en del läroböcker förringas kvinnor då de inte får inta en större roll utan får nöja sig med att vara ”den andra”, som Skolverket väljer att uttrycka sig, medan mannen värderas högt och ger budskapet om att inneha en högre stående roll (Skolverket, 2009a:1).

Helena Josefsson menar att ”mönstren för manligt och kvinnligt sitter djupt i oss, ofta så djupt att de verkar ’naturliga’” (s. 9). Dock för hon fram att åsikterna varierar geografiskt och tidsmässigt. Hon hänvisar vidare till forskningen som menar att det manliga anses som mer respektabelt än det kvinnliga (Josefsson, 2005:9). Norlin (2007) skriver att ”1997 var alla skolböcker i historia skrivna av män. Kvinnor och ’det kvinnliga’ fanns med i tre procent av texterna och 10 – 15 procent av bilderna. I böcker om konst- och musikhistoria saknades kvinnor nästan helt” (s.79). Manligt och kvinnligt är något som ofta delas upp i läroböcker och sällan finns med som ett helt tema i en lärobok. Genom detta kan flickor finna det svårt att identifiera sig med läroboksinnehållet (Skolverket, 2006a:1).

Josefsson (2005) använder sig av uttrycket genussymboler då hon hänvisar till den kvinnliga respektive manliga förhållningen till kläder, språk, kroppsspråk och så vidare. Dessa påträffas överallt i samhället menar hon (Josefsson, 2005:15). Den ständiga påverkan som människan utsetts för, från samhället om den manliga – och den kvinnliga normen och vad som är ”tillåtet” och inte, gör att den blir sann och till verklighet (Josefsson, 2005:21).

Josefsson (2005) anser att samhället och kulturen är det som bidrar mest till skillnaderna mellan könen. Ett barns uppväxt och fostran bestämmer dess utveckling (Josefsson, 2005:6).

Linnéa Thorsteinsen
ltn05002@student.mdh.se
Michaela Lyktberg
lks05001@student.mdh.se

Uppsatskurs i inriktning svenska, HSV407
Handledare: AnnaCarin Billing
Höstterminen 2009
Akademin för Utbildning, kultur och
kommunikation

Hon menar vidare att kvinnliga respektive manliga beteenden, exempelvis osäkerhet, att fnittra, visa omsorg och känslor, att ha en bästis och att kramas är typiskt för kvinnor, medan till exempel att vara teknisk, att slåss och vara tuff, bygga saker, att tävla och att vara självständig förknippas med det manliga könet. Dock menar Josefsson att den svaga mannen som visar känslor håller på att komma på modet (Josefsson, 2005:8, 26).

Bokförlagen faktagranskar läroböcker, men böckerna går inte igenom någon granskning vad gäller budskap, det är upp till läraren. Samtidigt förlitar sig lärare på läroböckernas innehåll och budskap och att de ska vara i enlighet med läroplanens anvisningar. Att skriva en lärobok utan ”fel” är svårt och då böckerna i skolverkets undersökning saknar delar för att uppnå värdegrundens standard betonas vikten av användningen av olika sorts läroböcker (Skolverket, 2009a:1). Skolverket (2006) menar att lärare och rektorer ansvarar för att läroböckerna förmedlar det värdegrunden står för (Skolverket, 2006a).

3.2 Lärobokens makt

Ett barn är väldigt formbart och tar lätt till sig omgivande människors värderingar och åsikter. I den första socialisationen, som sker i familjen, tar barnet till sig de närmstas tankar om samhället och världen. Attityder från detta stadium är på grund av det nära förhållandet och den tidiga påverkan svårast att ändra på. I den andra socialisationen, där barnet möter andra människor, till exempel lärare och klasskamrater, utvecklas tankarna eftersom barnet stöter på nya idéer från andra än familjen (Jan Einarsson, 2007:205). Skolan har därmed tillfälle att ta till sig den stora uppgiften att påverka eleverna i deras utveckling och diskutera värdegrundsfrågor, vilket Helena Korp (2003) anser är ett måste från skolans sida (Korp, 2003:97).

Det är därför viktigt att skolans läroböcker innehåller en blandning av alla sorters människor i samhället och att de tar upp frågor som bland annat rör fördomar, jämställdhet och solidaritet. Det måste skapas förståelse för olikheterna och visas hur en god samhällsmedborgare för sig i samhället med andra människor.

Linnéa Thorsteinsen
ltn05002@student.mdh.se
Michaela Lyktberg
lks05001@student.mdh.se

Uppsatskurs i inriktning svenska, HSV407
Handledare: AnnaCarin Billing
Höstterminen 2009
Akademin för Utbildning, kultur och
kommunikation

Säljö (2000) menar att samhället förändras och därmed även kunskaper. På samma sätt som samhället förändras utvecklas även människan och hennes uppfattningar (Säljö, 2000:13). Det traditionella samhället med familjekonstellationer bestående av en make, fru och deras barn existerar inte i lika hög grad nu som då. De homosexuellas ställning har förändrats då de exempelvis i oktober 2009 fick rätten att ingå äktenskap i kyrkan. Världens befolkning flyttar till främmande kontinenter och länder, bland annat till Sverige. Mycket händer i världen och skolan måste hålla sig uppdaterad om dessa förändringar eftersom den är skyldig sina framtida samhällsmedborgare detta. Skolan är en del av samhället och eleverna måste förberedas inför att bli en del av detta samhälle. Tom Wikman (2004) menar att läroböcker kan ses som samhällets syn på lärande och kunskap (Wikman, 2004:26). Enligt läroplanen är det skolans skyldighet att förmedla de värden som samhället har, vilket styrker Säljös (2000) argument. När samhället förändras måste skolan förändras (Skolverket, 2009b).

Monica Reichenberg (2000) menar att hur en läsare uppfattar texten beror på ”visuella särdrag, syntaktisk struktur, syntaktisk kunskap, lexikalisk kunskap och semantisk kunskap”(s. 14). De flesta lärobokstexter är implicita, vilket Reichenberg (2000) tror har att göra med att många läroboksförfattare har svårt att leva sig in i elevernas värld och kunskapsnivå. De duktiga eleverna får därför ett försprång, eftersom de lättare fyller i den implicita informationen, än svagare elever som har behov av mer explicita texter. Om inte läsaren har den bakgrundkunskap som krävs för att läsa texten, finns risken att denne gör en felaktig slutsats om innehållet i texten, och dess innebörd. Tolkningen av en bok beror även på förkunskaper, etniciteter, ordförståelse och hur läsaren kopplar texten till dess egna erfarenheter (Reichenberg, 2000: 20, 25-26).

Skolverket (2006g) menar att lärare måste variera undervisningsmaterialet för att skapa en rättvis bild av samhällsstrukturen och värderingar samt för att nå alla elevers behov (Skolverket, 2006g:1).

3.3 Bilden och texten i läroboken

Många barn läser läroböcker ofta och flera gånger om och ser nya saker för varje gång i boken. De fördjupar sig naturligt i handlingen och i bilderna. Vuxna har, enligt Nikolajeva (2000), förlorat denna naturliga förmåga. De ser oftast bilderna som dekorationer. För att man ska kunna tolka bilder i en bok måste man använda den så kallade hermeneutiska cirkeln, det vill säga se till helheten i boken, sedan bilder i detalj, sedan återigen helheten, om och om igen, i en evig cirkel. På så sätt kommer vi närmare åt budskapen som bilderna i kombination med texten har och vad den har för betydelse. Vi kan inte vara säkra på att det vi kommer fram till är sanningen så som den ser ut hos alla människor, men man kommer i alla fall närmre på detta vis, än genom att se till bilderna endast i detalj och vid ett få antal tillfällen. Bilderboken använder sig av luckor i text och bild. Luckor som det är meningen att läsaren ska fylla i med hjälp av sina egna erfarenheter och tankar. Dessa lämnas antingen medvetet eller omedvetet. Om detta görs på ett bra sätt stimulerar det läsarens tankar, om inte, kan feltolkningar göras och man missförstår textens syfte. Orden kan fylla i bildens luckor, och tvärtom (Nikolajeva, 2000: 13).

Nikolajeva (2000) menar vidare att bilden är enklare att tolka i bilderböcker eftersom det finns, eller ska finnas, en relation mellan texten och bilden. Ett exempel är de ikoniska tecknen, vilka avbildar just det som texten beskriver (Nikolajeva, 2000: 7, 12). Detta menar även Yvonne Eriksson (2009) som tillägger att bilderna i läroboken är till för att göra texten mer tydlig för eleven (Eriksson, 2009:25). Hon menar ”att tolka en bild innebär att man sätter in den i sin kontext, eller kontexter” (s. 67). Bergström (2000) är av samma åsikt då han menar att ”bildkompositionen ska helt enkelt hjälpa till att lyfta fram budskapet i själva bilden eller i det sammanhang bilden uppträder” (s.32). En person som tittar på en bild tolkar bilden utifrån bildens kontext, personens egna upplevelser, kunskaper och värderingar (Bergström, 2000:28). Genom detta blir tolkningen av bilden olika beroende på vem som tolkar bilden.

Bilder tolkas utefter deras kontext, vilket betyder att de två är beroende av varandra för att nå ut med ”rätt” budskap (Bergström, 2000:113). Bergström (2000) menar vidare att bild och text ska samarbeta så effektivt att de tillsammans förmedlar ett budskap som inte kan ges genom

endast det ena språket och som styrker budskapet ”då det förenar den intellektuella verbala med den känslomässigt visuella”(s. 117). Om språken inte samspelar utan uttalar samma budskap både i text och bild får budskapet inte samma intensitet och läsaren blir passiv (Bergström, 2000:117). Hur en bild tolkas beror mycket på läsarens situation, det vill säga hur läsaren mår, var denne befinner sig och dess inställning till lärobokens text och innehåll (Eriksson, 2009:27). Eriksson (2009) menar att människan lättare lär sig genom att både få tillgång till bild och text: ”Bilderna hjälper läsaren att skapa mentala bilder av olika begrepp och fenomen” (Eriksson, 2009:49).

Genom att betrakta läroboken på samma nivå som karaktärerna i boken och såsom de upplever situationen, får läsaren en ökad igenkänning och förståelse för händelsen (Eriksson, 2009:138). Eriksson (2009) menar att linjer används för att förstärka känslouttryck: ”en ojämn linje skapar oro medan en jämn och mjuk uttrycker harmoni” (s. 64-65).

Det är mycket som spelar in i bildvalet, allt från färgval, placering och typ av bild. Allt detta påverkar nämligen bildens och textens budskap (Bergström, 2000:21). Nikolajeva (2000) skriver om studien av bildernas ritteknik och valet av färgsort som används: akvarell, tusch, blyerts eller kol. Man kan även se till formen på bilden, samspillet mellan ljus och mörker. Om man endast ser till denna aspekt får man dock en dålig bild av bildernas budskap, eftersom samspillet med texten ej tas med i beräkningarna. Nikolajeva (2000) är tydlig med att man måste se till både text och bild eftersom dessa samspelar i en bilderbok. Man får en skev bild av budskapet om man stirrar sig blind på en enskild bild och plockar den ur sitt sammanhang (Nikolajeva, 2000: 14).

Färger betyder olika beroende på bland annat religion, kultur och personlighet och ger uttryck av känslor, personligheter och egenskaper (Eriksson, 2009:65). Exempelvis betyder en svartvit bild skapande från personen som läser boken då denne får tillföra bilden färger själv (Bergström, 2000:21). Ian Paterson (2005) tolkar färgers betydelse och budskap i boken *Dictionary of Colour: A Lexicon of the Language of Colour*. Patersons (2005) västerländska analys är ett sätt att tolka betydelsen av färger och därmed inte allmän sanning. Han menar att färgen röd kan indikera fara och att det är en symbol för mod och hämnd. Han menar även att det kan stå för det levande och att det är revolutionens färg. Svart kan stå för sorg och det onda samt symbolisera

ångest. Vitt kan symbolisera renlighet, oskyldighet och fred, men även otur och död. Han menar vidare att grönt kan stå för hopp, det nya och det upplevda. Det påpekas även att det är islams heliga färg. Grått kan tolkas som det trista och kan även ses som en icke-färg. Blått menas vara färgen på havet och himlen samt kan denna färg symbolisera medömkan och lojalitet. Vidare kan brunt tolkas som jordens och trädens färg, medan lila kan symbolisera rang. Ordet rosa tros komma från en blomma och betyder liten. Dessutom tillägger Paterson (2005) att pink betyder perfektion och överlägsenhet på engelska (Paterson, 2005: 43, 57, 70, 185- 186, 192, 304- 305, 316, 325, 411).

3.4 Waldorfpedagogiken

Waldorfpedagogiken har en antroposofisk människosyn, där människans helhet samt känslan, tanken och viljan betonas. Pedagogiken betonar vikten av att barn ska få vara barn och målet är att människan ska uppnå harmoni med naturen och komma i nära kontakt med sitt inre (Forsell, 2005:139). Utöver den vanliga skolans mål om att uppnå de teoretiska och praktiska målen är konstnärliga mål av lika stor vikt genom hela skolgången (Waldorfskolofederationen i Sverige, 2003-2010:1). I Waldorfskolans måldokument för bild (2007:3) står det att skolan ska sträva efter att eleven:

- utvecklar sina anlag så, att de egna färdigheterna och kunskaperna bildar grund för kommunikation med och förhållande till bilden i vidaste bemärkelse
- utvecklar sin förmåga att använda, tolka, analysera och samtala om bilder
- får kunskap om att bilden bär betydelse, skapar mening och har ett innehåll utöver det föreställande
- får kunskaper i gestaltningens och formgivningens betydelse för vår miljö
- får kunskaper om bildens betydelse i olika tider och kulturer samt hur detta lett fram till dagens bildyrken och medier
- får kunskaper om och utvecklar färdigheter i bildens samverkan med övriga konstarter

Antroposofin menar att det är viktigt att den konstnärliga undervisningen påbörjas tidig då detta bidrar till en förbättring av ”det begreppsmässiga tänkandet senare i skolan” (Antroposofi, 2005-2009:1).

Waldorfskolor lägger stor vikt vid den yttre miljön eftersom de anser att denna har stor inverkan på barnens inlevelseförmåga, kreativitet och stimulerar inläringen samt utvecklar eleverna (Forsell, 2005:139- 140). Skolans väggar är målade i färgerna gult, aprikos eller rosa, det vill säga varma och ljusa färger, som anses ge välbefinnande och lugn. Dessa färger ger en optisk synvilla i gröna toner vilket anses ha en lugnande effekt (Förskolan karlavagnen, 2010:1). Färgerna kan vidare bidra till en ”harmonisk utveckling” hos eleverna (Forsell, 2005:139).

4 Resultat

4.1 Presentation av läroböckerna

4.1.1 Mer om Moa och Mille B

Mer om Moa och Mille är skriven av Moni Nilsson - Brännström och är utgiven år 2000 av bokförlaget Natur & Kultur. Jonas Burman har gjort teckningarna i boken. Boken riktar sig till elever som går i årskurs två på lågstadiet och finns i två utgåvor; en som inriktar sig till de elever som går lite snabbare fram i svenskan och en lättare variant för de som inte hunnit lika långt i läs- och skrivutvecklingen. Läroboken används kontinuerligt under hela läsåret som en grund i svenskan. Boken vi analyserar är till för elever som har det lite lättare för svenskan.

Läroboken handlar om Moa och Mille, som är kusiner, och deras liv i skolan, på fritiden och i hemmet. Läsaren får följa Moa och Milles liv under cirka ett år, med början då sommarlovet lider mot sitt slut och de ska börja årskurs två och slutar med att det är skolavslutning. Moa och Mille är då båda sju eller åtta år. Både Moa och Mille bor med sin mamma och pappa samt syskon. Läroboken är skriven i berättandeform med nutidsperspektiv och kronologisk ordning.

Nedan analyseras innehållet i läroboken, med anknytning till skolans värdegrund, men först presenteras en bildanalys av läroboken.

4.1.1.1 Beskrivning av bilder

Mer om Moa och Mille innehåller 86 färgglada bilder, samt även en svartvit bild. På varannan eller var tredje sida i boken återfinns en bild, som vanligtvis upptar endast en liten del av sidan, men vid ett tillfälle har en bild fått ta plats på en hel sida. Intrycket av bilderna är att de är detaljerade men än dock inte noggrant ritade då de upplevs som skisser på grund av deras enkelhet och detaljrikedom. De flesta bilder är fyrkantiga eller runda till formen. Detta skapar en fönsterkänsla.

Framsidan av boken består av en bild på en pojke och en flicka som sitter i en soffa med godis på bordet framför dem. Det är huvudkaraktärerna Moa och Mille som avbildas. I bakgrunden, som ser ut som en fest, står andra flickor och pojkar och dansar och en pojke och en flicka står och pratar. Boken inbjuder läsaren till att börja läsa då det ser glatt och trevligt ut på festen.

På sidan 40 får läsaren uppleva situationen utifrån Moas perspektiv. Hennes bästa vän går ifrån henne med en annan flicka, och lämnar Moa ensam kvar. Flickorna befinner sig långt borta och håller varandras händer. Moa syns bakifrån, därför ser man inte hennes ansiktsuttryck. Armarna hänger längs sidorna. Bilden upptar en sjättedel av sidan.

På bilden på sidan 55 syns Marjam sittandes på sandlådskanten. Hon ser uppgiven och ledsen ut, då hon tittar ner i marken och har dragit ner sin sjal för ögonen. Moa står bredvid henne och sträcker ut sin arm emot henne som en tröstande gest. Bilden är rund, vilket ger intryck av att läsaren tittar in och betraktar dem. Fokus är på Moa och Marjam, då tingen i bakgrunden är väldigt suddiga. Det blir också en kontrast i att barnen befinner sig i en lekpark, där man ska leka och ha roligt. Den gröna färgen i bakgrunden samt på Marjams sjal kan tolkas som en förändring i Marjams liv då hon får Moa som ny vän och förändringen det innebär med att bland annat gå på fest. Grönt är även islams heliga färg (Paterson, 2005:185- 186).

En pojke och en flicka på fest visas där pojken har en löst sittande skjorta och byxor, medan flickan har ett kort linne, som gör att hon visar magen, och en kort kjol (s.70). Bilden är ritad med många slarvigt ritade svarta streck i bakgrunden och i skuggorna. Det är kväll och mörkt vilket syns på de starka skuggorna i deras ansikten och på kläderna. Bilden är fyrkantig och upptar en sjättedel av sidan. Flickans kläder är tajta och hon klär sig i en rosa topp och en gul

kjol samt en rosa hårsnodd. Pojkens skjorta är beige och byxorna är mörkgrå. Dessa färger är dova och lite trista jämfört med flickans val av färger. Pojken har ett fånigt leende och blottar sina tänder.

Bilden på Moa och Mille på flygplatsen då de skäller ut Lisa Eriksson, som har tagit Milles pappa, är en talande bild som bidrar till att läsaren får en klar uppfattning om känslor och tankar för de inblandade. Man ser inte Lisas ansikte, men kan förstå hur hon känner sig i situationen. Bilden är istället fokuserad på Moa och Mille samt den arga damen bakom barnen. I bakgrunden kan man även se andra människor som tittar på dem och undrar vad som försiggår. Lisa är uttittad och generad och har tre mycket arga och hotfulla personer emot sig. Bilden tar upp halva sidan och är fyrkantig. Lisa, Moa och Mille har varma starka klara färger, medan bakgrunden och övriga personer har dova kalla färger i blågrå ton med mycket vitt. Detta ger fokus på de tre personer bilden handlar om.

Bilden på sidan 102 visar Mille och hans storebror Jack i ett väldigt litet perspektiv då bilden på dem är väldigt liten i jämförelse med tankebubblan. Deras önskebild av en tomte som har ett jättestort paket som deras pappa är inslagen i tar upp tredubbelt så mycket plats som bilden på Mille och Jack. Färgen runtomkring pojkarna är röd, som är kärlekens och julens färg. De känner kärlek och saknad till sin pappa och önskar sig honom tillbaka som julklapp. Färgerna i tankebubblan är julaktiga och granna. Tankebubblan utgör formen på bilden. Jack och Milles ansiktsuttryck är sorgsna. Bilden förstärker och förtydligar texten.

Bilden på sidan 121 är i oval form och placerad i mitten av sidan. Den föreställer Victors riktiga mamma Nabou som är en flykting från Uganda. Hon är i fokus på bilden, och placerad i förgrunden. Hon står snett åt sidan och man ser henne framifrån. Hon ser sorgsen ut. Det är kallt ute och hon har en tjock dunjacka. I bakgrunden syns en flyktingförläggning. Det ser mörk och grått ut. Hon tittar vädjande mot läsaren med ryggen mot förläggningen i en snedvriden kroppsställning vänd mot läsaren. Man får intrycket av att hon vill bort från förläggningen och till oss.

Bilden på sidan 137 visar en glad och hoppfull Danne som tänker på en cykel. Själva bilden och drömmen om en cykel symboliserar inte bara ägandet av fordonet, utan även ett nytt liv med

flytt och förhoppningsvis arbete åt hans kriminella pappa. I denna bild är tankebubblan utformad som en pratbubbla då han inte bara drömmer om cykeln utan även berättar om den för klassen. Även i denna bild går färgerna i grönt och blått. Bilden upptar mindre än en sjättedel av sidan och formen är rektangulär med runda hörn.

På den sista sidan i läroboken, sidan 144, finns en bild på Mille då han står framför spegeln hemma hos sig och övar på sin dikt som han ska framföra inför klassen på skolavslutningen. Han ser stolt ut där han står och tittar rakt fram på sig själv. Han ser självsäker ut. Bakom Mille finns en röd resväska som är öppen med packning i. I texten framgår det att hela familjen ska åka på semester tillsammans då de förtjänar avkoppling efter de ansträngande familjekomplikationerna som skett. Bilden är oval och tar upp cirka en fjärdedel av sidan.

4.1.1.2 Könsaspekter

När Moa tänker på skolan blir hon nervös och orolig då ”tanken på läxorna fick magen att knyta ihop sig under flytvästen” (s.5). Mille, å andra sidan, tänker på att sommaren snart är slut och tycker, till skillnad från Moa, att det ska bli skönt att komma hem igen, då ”han längtade efter Anton och Danne och skolan och fotbollen” (s.5). Detta är något som kan tyckas vara en typisk tanke för flickor, de oroar sig och vill göra bra ifrån sig. Skolan innebär arbete, medan Mille inte verkar ta det lika allvarligt. Skildringen blir därmed stereotyp för könen.

Något som dock inte är könstypiskt är då det skrivs att ”strömmingsflundror kunde Morfarfar inte laga men han var bra på att steka abborre” (s. 5). Detta visar ingen stereotyp kvinnofigur i matlagningen utan ger utrymme för att båda könen står i köket och lagar mat. Ytterligare exempel på att typiska kvinnojobb kan göras av män påvisas då Morfarfar säger att han har diskat (s. 10). Stereotyp manliga jobb har tre män i boken som arbetar som bonde, snickare och fiskare (s. 13).

Varken Moa eller Mille är rädda för att visa sina känslor och visar både rädsla och svaghet då de är rädda för bland annat kor, dåliga lukter och gäddor. ”Åh, vad gullig, suckade Moa och blinkade bort några tårar” (s. 23) då hon ser en nyfödd kalv. Likaså menar Mille då han även konstaterar att han ”aldrig sett något så gulligt” (s. 23). Mille gråter, trots att han är pojke, och

han visar även att han är lite småkär i en av flickorna i klassen. Mille blir även ledsen då hans föräldrar ska skiljas och smakar på lillebror Olles napp och undrar ”varför gjordes det inte nappar till stora killar som gick i tvåan?”(s.79). Moa visar både ledsamhet, kärlek och att hon är arg. Moa tycker att det är hemskt att djur dödas medan Mille tycker om att titta på då kycklingarna springer utan huvuden då de blivit nackade. Detta är dock något som placeras i det typiska könsfacket då pojkar ofta associeras med det råa och hårda. Då flickorna är inblandade pratas det ofta om kärlek, pojkar och svek. Moa säger till exempel att hon och Victor ska gifta sig då de blir stora. Flickorna visar även att de är ”typiska” flickor då de kramar sin lärare på morgonen, vilket inte pojkarna vill göra. I skolan på måndagar brukar eleverna i klassen berätta vad de gjort under helgen. En flicka berättar att hon varit och shoppat kläder till avslutningen. En pojke har varit på bio och Mille vill också berätta att han sett en bra film, men det har han inte. Alla pojkar i klassen pratar om filmer de sett: ”Danne brukade berätta om de bästa filmerna. De var barnförbjudna filmer, där folk blev skjutna hela tiden” (s. 138). Detta är ett ytterligare exempel på den stereotypa könsrollen där pojkar och våld tycks paras ihop.

Det är oftast flickor som försöker få ordning på klassen, sällan pojkar: ”Nej nu får ni vara tysta! Skrek Lina” (s. 131). Elin blev lite småförtjust i vikarien Wille och ritar hjärtan i sitt block och drömmer om honom. Hon gråter då Wille slutar som vikarie på fredagen och bestämmer sig för att hon ska gifta sig med honom när hon blir stor. Wille visar upp den manliga normen då han spelar fotboll och basket med killarna på rasten.

Mille ska på Moas fest och kan tänka sig att dansa med Moa eftersom de är bra kompisar, men ”aldrig i livet att han skulle dansa med de andra tjejerna!”(s. 53). På Moas fest tittar pojkarna, och Berta, på fotboll medan flickorna går in i Moas rum. Det manliga könet anser att sport är intressant, medan det kvinnliga könet inte har samma uppfattning: ”mamma avskydde sport” (s. 74). De flesta pojkar vill spela innebandy eller leka hela havet stormar stället för att dansa, som flickorna vill göra på festen. En annan typisk manlig syssla är att tävla och att äta mycket, vilket en av pojkarna i klassen hittar på: ”Anton kom på att de skulle tävla om vem som kunde ta störst tuggor” (s. 65). Moa, å andra sidan, är så nervös över sin fest att hon inte kan äta.

Denna nervositet och orolighet är även den könsstereotypisk då det kvinnliga könet ofta förknippas med att oroa sig och vara ängslig.

”Moa beundrade sig själv i spegeln för sista gången. Hon var så fin så det var inte klokt!” (s. 58). Hennes självförtroende är högt, vilket flickor vanligen inte har. Mille är också nöjd med sig själv då ”han var så glad att han var Mille och ingen annan. Fick han välja skulle inte vilja vara någon annan i hela världen, inte ens stålmannen eller Tarzan” (s. 142).

Boken avslutas med att Mille läser upp en dikt på skolavslutningen, vilket inte är speciellt pojkaktigt. Något som inte heller är typiskt könstypiskt är pojken Eriks val av namn till hans ko, som heter Madonna efter hans stora idol.

4.1.1.3 Beteenden och uppförande

Följande exempel visar barnen att man får stå för konsekvenserna och göra rätt för sig: ”Mille hade fått bottenapp och förlorat ett drag i vassen. Det var Jacks drag [...]så nu skulle han bli skyldig Jack pengar” (s.7). Ett annat exempel på detta är då barnen får plocka jordgubbar hos tant Karin om de ger hennes katter fisk som de fiskat . Ett annat exempel på detta är då de får hoppa i höet om de hjälper bonden Åke att få in höet i ladan. Läroboken visar många exempel på dessa konsekvenshandlingar och att det är viktigt att göra rätt ifrån sig. Ett annat exempel på detta är då Elin, som alltid vill vara bäst, blir avundsjuk på Lina, som är ny i klassen och duktigare på att hänga knäveck. Lina vill hjälpa Elin att bli bättre och de blir bra kompisar. Milles mamma menar också att ”man måste sova när man går i skolan, annars lär man sig ingenting” (s. 43). Ytterligare exempel är då Moa köper en present till Marjam, eftersom hon inte får komma på kalaset, och tar även med sig lite godsaker hem till henne och hennes syskon innan kalaset börjar. Detta uppvisar omtänksamhet.

Att barnen och Morfarfar använder sig av flytvästar ger ett gott exempel på att det är viktigt att vara rädd om sig då man är på havet. Det visar även exemplet då Moa och Mille inte får bada ensamma då de inte kan simma ordentligt ännu, utan Morfarfar måste vara med.

Moa och Mille gör dock lite som de vill då de inte lyssnar på tant Karin då hon säger att de inte får följa med och titta på räven, vilket de gör ändå. De åker även till flygplatsen, som de vet att

de absolut inte får åka till själva: ”Det var en bra och synnerligen hemlig plan, för hon och Mille skulle bli tvungna att göra mycket förbjudna saker. Som att åka buss till flygplatsen” (s. 80 – 81). Moa uppvisar dock osjälviskhet då hon tömmer sin sparbössa på pengar för att kunna hjälpa Mille att få tillbaka hans pappa. ”Det måste vara läskigt för små abborrar att få en krok i munnen och sedan hamna på land där de inte kan andas” (s. 6) och ”dumma tjuvskyttar som skjuter dem” (s. 19). De två citaten ger medkänsla för djuren i vår natur och förståelse för dem. Moa tycker att det är hemskt då djuren dödas på bondgården, för de djuren känner hon. Annat är det med köttet som köps i affären, dem känner hon inte.

En ny flicka har börjat i klassen, hon är rödhårig och har fräknar. Moa och Lina skrattar åt hennes fräknar i flera dagar och påpekar hur hon ser ut: ”Jag tycker att det är fullt med fräknar [...] såna där brandgula som moroten har [...]” (s. 34). Moa får dock känna på svek då Lina överger henne för den nya flickan.

”Varje morgon var dörren till klassrummet stängd. Inte förrän alla hade tagit av sig ytterkläderna, öppnade Anna dörren. I tur och ordning tog hon dem i handen och sa ’god morgon’” (s. 126). Detta visar lärarens kontroll och högre ställning. Barnen lär sig att uppträda gott samt att vara artiga.

4.1.1.4 Familjekonstellationer

Eriks mamma klarade inte av att bo på landet och bosatte sig i Spanien och nu bor Erik och hans pappa ensamma. Detta visar att kärnfamiljen med mamma, pappa och barn inte finns i alla familjer. Detta påvisas även i kapitlet som tar upp att Milles föräldrar ska skiljas eftersom en annan kvinna blir kär i Milles pappa: ”det fanns väl ingen som tjuvade andras pappor med avsikt!” (s. 91). Milles pappa får flytta ut till en liten lägenhet. Julklappar är inte lika viktigt som en pappa, för allt Mille och hans syskon önskar sig i julklapp är att hans pappa ska flytta hem igen. ”Mille tyckte att mamma var dum som inte kunde förlåta pappa och låta honom flytta hem igen. Som man bäddar får man ligga, sa hon bara” (s. 101).

Även föräldrar som inte bryr sig så mycket om sina barn gestaltas då ett av barnen kliver upp själv om mornarna och ordnar frukost själv också, eftersom hans mamma inte vill gå upp tidigt

då hon inte har något att göra ändå då hon är arbetslös. I en annan familj är en arbetslös pappa fullt sysselsatt med bakning och tvättning samt att vara tränare i innebandy. En pojke berättar att han ska flytta för hans pappa, som suttit i fängelse och nu blivit frisläppt, har fått jobb i en annan stad. De flyttar för att komma ifrån hans pappas gamla liv med vänner som lever i missbruk: ”farsan är egentligen ingen tjuv, hade Danne sagt. Det är knarkets fel” (s. 108). Detta ger barn en bild av att man rymmer iväg om det uppstår problem, inte tar itu med dem. En dam beskrivs att ”själv fått åtta ungar” (s. 13). Formuleringen av meningen väcker frågor då läsaren undrar vad detta betyder. Har hon valt att bli injicerad och uppfostra barnen själv, utan partner, eller syftar läroboken på att det är kvinnan som är den som genomgått graviditeten och därmed också fött barnen på egen hand? I sådant fall är själva formuleringen vinklad och riktad till att vara något utfört av endast det kvinnliga könet.

Fröken säger till klassen att ”man inte kunde jämföra människor. Hon sa att alla, både barn och föräldrar, var olika och hade olika förutsättningar” (s. 127- 128). Detta citat återfinns även i skolans värdegrund i läroplanen.

4.1.1.5 Etnisk härkomst och religion

Moas pojkvän är en mörkhyad pojke från Afrika. Moa är kär i honom och blir blyg i hela kroppen då han är i närheten. En annan klasskamrat är en flicka som är muslim och täcker huvudet med en sjal. Hon får inte vara kär i pojkar, tror hon, och inte gå på Moas fest. Läroboken demonstrerar olika sorts muslimer; de som är väldigt religiösa och bär slöja och de som det inte syns på. Marjam, vars familj är mycket religiösa, får inte gå på Moas kalas då han tror att det kommer att ”spelas fel sorts musik, sånger med fula ord i, och så skulle det vara killar med” (s. 54). Marjams pappa vill inte att hans dotter ska vara med på något sådant och vill att hon ska vara hemma och studera och ta hand om småsyskonen istället. Emmelie, som också är muslim, får dock gå på discon för sina föräldrar och hon bär inte slöja. Detta visar att alla muslimer inte är likadana och att religionen inte är stereotyp, vilket Skolverket (2006c) menar inte är ett ofta förekommande fenomen då islam ofta gestaltas som en extrem religion (Skolverket, 2006c: 14).

Marjams familj är stor med fem barn i familjen, likaså är Victors familj med åtta barn, som många utländska familjer ofta skildras. Marjams mamma kan ingen svenska då hon inte hinner lära sig och Marjams pappa jobbar. Detta betyder troligtvis att mamman är hemma och tar hand om familjen under dagarna och på så sätt utesluts från det svenska samhället. Hon får inte chansen att lära sig språket i det land hon bor i möjligtvis på grund av arbetslöshet och kulturella åsikter om att kvinnan stannar i hemmet för att ta hand om familjen.

En flicka hälsar på sin farmor i Tunisien för första gången då de inte haft råd tidigare. Flickans pappa har dock åkt själv tidigare och tagit hand om sin mamma och syster eftersom han är den äldsta sonen i familjen och enligt tradition ska denne ta hand om sin familj (s. 30). Läroboken lär ut att det finns olika kulturer i världen och att alla länder inte fungerar som Sverige.

Moa funderar över adoption och ”att det kunde vara så att man inte kände sin egen mamma?” (s. 119). Alla människor får inte bo i Sverige, det bestämmer Migrationsverket, och de bestämmer att Victors biologiska mamma inte får stanna i Sverige. Uppehållstillstånd är svårt att få då” man nästan (är) tvungen att bevisa att man skulle bli allra minst dödad om man återvände till sitt land” (s. 122). Läroboken kretsar mestadels kring problematiken av att vara flykting precis som Skolverkets (2005) forskning framför.

4.1.1.6 Sexuell läggning

Det sexuella kommer endast i närheten då flickorna pratar om kärleken till några pojkar i deras klass: ”Hur känns det att vara kär då? frågade Marjam. Som fniss i magen, sa Anna-Maria (s. 50). De beskriver kärlek som att tycka om någon som är snäll och gullig, och inte alls dum. Ytterligare exempel finns då Moa pratar om sin Victor och då Mille dansar med en flicka: ”Anna-Maria hade väldigt mjuka händer och Mille fick väldigt mjuka knän av att dansa med henne” (s. 69). Homosexualitet tas inte upp, utan endast det heterosexuella förhållningssättet till kärlek.

4.1.1.7 Funktionshinder

Inga funktionshindrade människor finns med i läroboken.

4.2.1 Vi läser, andra boken

Vi läser är en lärobok i läsningsmetodik som riktar sig till lågstadieelever. Läroboken är skriven av inte mindre än fem olika författare, nämligen Kerstin Bolldén, Mari-Anne Dalmo, Ylva Eggehorn, Hans Pettersson och Ulf Stark. Läroboken gavs ut år 1991 av bokförlaget Almqvist & Wiksell. Leif Eriksson har illustrerat bilderna till Tor och hans värld, bilderna till verserna och dikterna är målade av Anna Höglund och Björn Ring, faktasidorna är gjorda av Anette Blåberg, och sagorna har Olof Landström illustrerat. Versionen som granskas i denna uppsats är del två, som är för elever i årskurs två på grundskolan. Eleverna får också läsa andra böcker än denna, men *Vi läser* utgör grundstommen i undervisningen. Det är en bok som eleverna ofta går tillbaka till och läser i under läsårets gång. Vad som ska tilläggas är att skolan som använde sig av denna bok poängterade att skolans ekonomi var väldigt dålig och att de därför inte hade råd med att köpa in nya läroböcker till alla elever.

Vi läser handlar om pojken Tor och hans familj, klasskamrater och lärare. Man får följa dessa karaktärer under ett år, sommar till sommar. De som står närmast Tor är hans syster Elin och farmodern. Det är osäkert hur gammal Tor är eftersom det aldrig nämns specifikt, men man kan antaga att han går i lågstadiet och nyligen lärt sig skriva och läsa, eftersom han gör det mycket och verkar nyfiken på det och tycker att det är roligt. Elin är Tors lillasyster och hennes ålder nämns aldrig.

Utöver den berättande kronologiska texten som utgör stommen av hela boken, inflikas det sagor och faktasidor mitt i kapitlen. Dessa inflikningar har med kapitlens tema att göra. Bygger Tor, Elin, och farmor en flotte i kapitlet, följs det till exempel av fakta om Thor Heyerdal som seglade på en flotte till främmande länder.

Det är svårt att veta under vilken tidsperiod berättelsen om Tor äger rum. Boken är utgiven först år 1991, vilket kanske kan vara en ledtråd. Man får upplevelsen av att berättelsen utspelas några decennier tillbaka i tiden. Detta på grund av barnens aktiviteter, deras namn som är väldigt omoderna: Siv, Sven, Tor och Arne, samt frånvaron av teknik då tv, tv-spel eller film varken

nämns eller får plats i boken. Däremot skrivs det och läses det ganska mycket, utöver alla aktiva lekar utomhus.

4.2.1.1 Beskrivning av bilder

Bokens pärm är rosa och alla bilder i boken har en direkt koppling till texten då de visar vad som sker i texten. Står det ”hos farmor på landet” finns exempelvis en bild på en röd stuga på landet vid texten. Bilderna som har med berättelsen om Tor att göra går i samma stil och har samma teknik. De har ritats i liknande lite dunkla varma färger och med många smala streck, som om de skissats upp ganska fritt. Detta förtydligar berättelsens del och skärmar av den från sagorna och faktasidorna. Bilderna i faktasidorna och i sagorna skiljer sig dock alla från varandra. Det finns mer budskap och mer att tolka i bilderna som tillhör sagorna och faktaavsnitten. De bilder som tillhör berättelsen återger mestadels endast det som står i texten.

På sidan 8 leker Elin med stenar, Tor skriver vykort och farmor sitter vid bordet och tittar ut genom fönstret och hunden ligger i sin korg och sover. Bilden tar upp lite mer än en halv sida och färgerna är jordnära och varma. Ljuset från kökslampan är över farmor, vilket ger fokus på henne.

På sidan 20 gestaltas farfars bod. Denna bild tar upp nästan två hela sidor med texten mitt i bilden och har färgglada samt bruna toner. Den visar upp en stökig arbetsplats där det händer mycket. Alla hjälps åt med att bygga flotten. Farbror Grankvist, som tycker att farmor är tokig, vill att hon ska sluta arbeta och ta det lugnt istället. Han får dock ingen uppmärksamhet varken av henne eller barnen.

Tor, Elin och hunden Lump åker tåg på sidan 38. Det finns ingen vuxen med förutom en tant som de inte känner. Färgerna är jordnära och varma. Bilden förmedlar barnens unga ålder genom att Tor inte når ner till golvet och Elin sitter på knä på sätet. Det ser tryggt och mysigt ut. Även hunden Lump ligger lugnt på golvet och ser harmonisk ut. Bilden upptar halva sidan. Tor ger skenet av att vara den äldre då han sitter och läser en tidning medan Elin däremot äter en banan och tittar ut genom fönstret och ger ett mer barnsligt intryck.

På sidan 62 i boken uppvisas svårigheterna med att stå inför en grupp och läsa en dikt. Bilden är ritad med Tor stående på vänster sida så att man som läsare upplever klassen ur Tors perspektiv. En av klasskamraterna, Sven, retar Tor för att han har skrivit en dikt. Detta visas genom att Sven pekar finger och skrattar åt Tor då han står framför klassen. En av flickorna i klassen ställer sig upp och protesterar åt Svens uppförande. Hon har armarna i sidorna och en arg min. Läraren står med armarna i kors. De övriga i klassen ser nöjda ut. Bilden tar upp en halv sida och är färgglada.

På bilden på sidan 80 ligger farmor i sängen och ler mot Tor. Tor sitter på sängkanten och håller henne i handen. Farmor ler mot Tor. Bilden visar att det är Tors rum då det finns en bild på ett flygplan på väggen, läxböcker på en hylla på väggen och en porträttbild på Tor. Bilden upptar en halv sida och färgerna är även här varma och jordnära.

Denna bild på sidan 101 är ur en saga. Bilden uppvisar en naken blond flicka i ett träd, med en svart katt och en man i lila kläder nedanför. Flickan är mycket generad vilket syns på hennes röda ansikte. Mannen står på knä nedanför henne med en rosa klänning i sitt knä. I bakgrunden finns en snirklig stig upp till ett brunt slott som ligger långt bort. Flickan är i centrum då katten, två gröna fiskar nedanför, och mannen tittar upp mot henne. Proportionerna är felaktiga, då katten är onaturligt stor, och trädet ser väldigt litet ut i jämförelse med mannen och flickan. Den oproportionella bilden gör bilden barnslig och lättsam att titta på. Gräset, buskarna och vattnet, som upptar nästan hela bilden går i gröna toner.

Bilden på sidan 120 är en gruppbild på när fröken och hennes nyblivna man tar emot bröllopsgåvor. Alla är glada på bilden. Tor är i centrum och ska ge fröken sin present. Han har trollkarlsmössa och trollspö. Färgerna går i bruna toner och är jordnära och varma. Bilden tar upp två tredjedelar av sidan och är sett ur Tors perspektiv.

På sidan 140 är bilderna realistiska klassiska målningar från Karl XII:s tid. Texten handlar om kapare och sjörövare. Den första bilden är en porträttbild på fartygskaparen Lars Gatenhielm. Han har långt, tjockt, brunt lockigt hår, röda kinder och en ljus sjal om halsen. Han ger intrycket av att vara vänlig och bestämd och högt uppsatt. Bilden är dunkel. Den andra bilden är på sju fartyg i olika proportioner som är i strid med varandra. Det ser ut att vara skymning. Det är mycket stora vita rökmoln över bilden, då ett fartyg brinner. Bilden upptar ungefär en hel sida.

Bilden på sidan 159 föreställer Tor som ligger i sängen med hunden och farmor som läser för honom. Bredvid sängen finns en tallrik med te och kakor. Tors våta kläder ligger på golvet. Ljuset från sänglampan är direkt på Tor, vilket ger honom fokus.

Bilden på sidan 178 är ur en samesaga. Bilden är kantigt ritad i kubistisk stil. Färgerna är kalla vita, ljusblå, gråa med undantag för lite rött. På bilden finns en rädd kvinna med kniv i handen, som tittar på en grå varg. Hon avbryts i sitt tillagande av julmat, då vargen dyker upp. Vargen har svansen mellan benen. Det snötäckta landskapet tar upp en stor del av bilden. I bakgrunden syns berg och vattendrag. Det enda träden som finns är kala och spretiga. Det finns även en stuga och en tunna bakom tanten.

4.2.1.2. Könsaspekter

Farmodern lever ensam då farfadern är död. Han är dock hela tiden närvarande i tanken. I själva berättelsen finns inte många vuxna män, förutom pappan, farbror Grankvist och minnet av den döde farfadern. Farbror Grankvist yttrar ”tokiga tanter” (s. 21) varje gång han stöter på farmor. Farmor ombeds att varken såga, åka flotte eller bära tunga väskor. Det anser han vara manssysslor. Detta är ett stereotypiskt sätt att tänka om män och kvinnor och vad de ska göra respektive inte förväntas göra. Frökens blivande man, i kapitlet där de gifter sig finns också med. Annars är det Tors lärare, mamma, moster, och farmoder som är de vuxna som syns mest genom hela berättelsen. Dessa är alla av det kvinnliga könet.

På faktasidorna, som berättar om historiska händelser finns dock endast män med. Även sagorna är dominerade av manliga karaktärer. Barnen i sagan om *Jätten och kyrkan* tyr sig exempelvis till en gubbe, kramar honom och ber om hjälp att slippa jätten, som också han är en man. Det finns fler exempel på detta. Ett undantag finns dock i *Sagan om Kattenborg*. Där är system ”huvudpersonen”, inte hennes broder. Detta om man ser till människornas roll. Katten är den egentliga ”huvudpersonen”, och han är en hane. Flickan i sagan är väldigt stereotyp, med långt svallande blont hår, lång klänning och hon har aldrig långt från tårarna. Hon är känslig och hjälplös och klarar sig inte utan katten. Katten i denna saga är mycket lik mästerkatten i stövlår,

det vill säga smart, handlingskraftig och hjälpsam. Han är en hjälte som hjälper en flicka i nöd, så att hon kan bli prinsessa.

Barnen är dock jämt fördelade genom hela berättelsen och i sagorna. De är även väldigt jämlika i sitt beteende och flickorna sysslar inte med typiskt flickiga saker, och inte pojkarna med typiskt pojkaktiga saker. Exempelvis blir fröken kramad av alla barnen vid skolavslutningen. Lekarna som barnen leker kan dock ses som stereotypt manliga. De leker pirater och indianer, bygger isjakt, kollar på stjärnor i trädkojan och bygger igloo. De mer könsneutrala lekarna är simning och skridskoåkning. Tor vågar eller kan dock inte åka skridskor och vägrar. De andra barnen retas med honom då. När de gör saker som stereotypt anses manligt, så är alla med och tycker det är roligt. Ett exempel är vid flottbygget. Där hamrar och sågar både farmor, Elin, och Tor ivrigt och glädjefullt i snickarboden.

Något som anses vara stereotypt för män är slagsmål, vilket Tor och Sven utövar mot varandra med sina svärd. Det är blodigt allvar såsom det ofta verkar vara när pojkar är inblandade och det gäller vinst eller förlust. Tor tävlar ofta med just Sven. Även då de ska åka skridskor då de bråkar om vem som kan åka snabbast. Typiskt kvinnligt beteende är att tänka på kärlek, vilket endast Isabel visar gentemot Tor. Kärlek kommer även på tals då fröken gifter sig, men annars behandlas inte ämnet.

Lite här och var i berättelsen bryts könsnormer. När fröken gifter sig är till exempel prästen en kvinna och även rektorn på Tors skola är en kvinna. Detta är kanske inte så ovanligt nu längre men kan kanske ändå ses som att bryta mot en tidigare norm i samhället. Att pappan stryker sin och mammans kläder kan också ses som en brytning mot könsnormerna. Vidare exempel på detta är att Tor tycker om att skriva dikter och att han städar. Att farmodern röker pipa och vill bygga flotte och att Elin leker med stenar i första kapitlet kan också ses som normbrytande. Tor pratar ganska mycket om känslor med sin farmor. Han berättar om han är ledsen eller glad och berättar om sina tankar om livet för henne. Pappan är ofta frånvarande i boken, men det är även mamman då de arbetar båda två. Det är mest farmodern som är hemma och leker med barnen, eller klasskompisarna.

4.2.1.3 Beteenden och uppförande

Alla barnen i boken är näsan alltid snälla och uppför sig bra. De lyssnar och respekterar de vuxna och är glada, fantasifulla och sociala. Tor och Elin är också ansvarsfulla i hemmet, och hjälper exempelvis till att städa hela hemmet inför ett besök.

Barnen är mycket aktiva och lekfulla. De är antingen ute och leker äventyrsfulla lekar eller befinner sig inomhus och umgås med sin familj eller med sina vänner. Lekarna är ofta avancerade då de till exempel river ner Tors trädkoja för att bygga om den till båt. Lekar som kräver mycket fysisk aktivitet pågår under hela berättelsen.

Klasskamraten Sven bråkar ofta med Tor. Han kommer alltid med en kommentar och vill tävla med honom. Isabel försvarar Tor då Sven skrattar åt hans dikt. Då det är allvar ställer dock Sven upp och hjälper Tor att inte drunkna.

4.2.1.4 Familjekonstellationer

Familjen som boken handlar om är en familj med mamma, pappa, tre barn, och en hund. Farmor lever ensam i en stuga på landet eftersom farfar har dött. Även fastern i boken bor ensam och är självständig. Tors lärare är en kvinna som gifter sig med en man. Ingen är lite annorlunda förutom faster Maja. Hon är annorlunda i den benämningen att hon trivs bäst själv. Hon hälsar inte på släkten och hon vill vara självständig. Hon bor i en stad långt borta från övrig släkt, i en egen lägenhet. Det dröjer dock inte många kapitel förrän hon är precis som alla andra, och hälsar på Tor och hans familj över hela jullovet. Hennes annorlundaskap försvinner helt.

4.2.1.5 Etnisk härkomst och religion

På första bilden syns en bild på en klasskamrat – Fatma, som är av annan etnisk härkomst. Man ser detta eftersom hon är mörkhyad. Hon nämns dock inte nämnvärt i boken. Isabel är en ny tjej som börjar i klassen som är från ett annat land. Det nämns dock inte från vilket land hon kommer ifrån. Hon dansar en dans från hennes hemland.

Religion nämns aldrig i bokens berättande del. Om man däremot ser bortom huvudkaraktärerna och ser till deras tankar, fantasier, och de sagor och faktaavsnitt som finns

Linnéa Thorsteinsen
ltn05002@student.mdh.se
Michaela Lyktberg
lks05001@student.mdh.se

Uppsatskurs i inriktning svenska, HSV407
Handledare: AnnaCarin Billing
Höstterminen 2009
Akademin för Utbildning, kultur och
kommunikation

inbakade i boken, nämns flera olika nationaliteter och annorlundaskap i olika former. I första kapitlet nämns exempelvis indianer. De omnämns positivt eftersom Tor tycker att indianer är spännande. I kapitel fyra berättas en saga om en stor jätte som inte tål kyrkklockor. Barnen i berättelsen är rädda för jätten. De lurar jätten så att han inte ska förstöra kyrkklockorna. Här presenteras utanförskapet som något skrämmande. Något som man inte vill ha till staden. Att jätten får ont i huvudet av kyrkklockorna har ingen betydelse gällande sympati för jätten. Berättelsens syfte är att berätta hur stora stenar kan ha hamnat i Örebro.

I faktadelen om flotten Kon-Tiki nämns människor i Polynesien och hur Thor Heyerdahl trodde att detta folk kom från Peru. De trodde på en Gud som kallades Kon-Tiki, och därför döpte Heyerdahl sin flotte till detta namn. Fokus ligger dock på Heyerdahls äventyr till havs, och avslutas med att man kan se denna flotte i Norge på ett museum där.

USA nämns också i faktadelen där meteoriter behandlas och det berättas att en meteorit slog ner i Arizona för 20 000 år sedan. Detta kopplas ihop med Sverige och att man kan se meteoriter även härifrån.

Eskimåer är en central del i faktadelen om igloos. Ett fotografi på eskimåer i Nordpolen visar hur kallt det är och hur de håller på att bygga en igloo. Det berättas även att eskimåer nuförtiden bor i vanliga hus.

En annan nation som nämns är England, och engelska hovet. Det berättas om hur de beordrade spanska skepp till Sydamerika och Europa för att röva guld och silver från bland annat indianerna. Det beskrivs hur bra det går för engelska hovet med drottning Elisabeth som regent att röva indianerna på guld och diamanter. Det läggs dock inga värderingar om detta alls. Detta kopplas sedan till en berömd kapare i Sverige.

I slutet av boken återfinns fakta om samerna i Lappland. Här läggs dock värderingar in i berättelsen om hur ljusa män börjat komma in i samernas land. Dessa ljusa män omnämns som barbariska och hotfulla. Samen Neine försöker få den ljusa Matts att flytta därifrån och han erbjuds 100 silverdaler för detta men Matts vill bara ha mer och mer för varje dag. Neine ger honom mer så att hans mark ska få vara ifred, men Matts ger sig inte trots att han nu är en

förmögen man. Han vill nämligen även ha Neines mark, annars skjuter Matts honom. Då trollar Neine så att Matts blir en varg och han blir inte människa igen förrän han är snäll.

4.2.1.6 Sexuell läggning

Sexualitet nämns eller visas inte överhuvudtaget. Det närmsta man kommer är fröken som gifter dig, och två dikter om kärlek. Dikterna som finns i boken är könsneutrala.

4.2.1.7 Funktionshinder

Det finns inga rörelsehindrade karaktärer i *Vi läser*.

5 Diskussion

5.1 Textanalysdiskussion

Läroböckerna ger ett allmänt intryck av att vara god litteratur för eleverna. Dock måste det påpekas att varken *Mer om Moa och Mille* eller *Vi läser* tar upp funktionsnedsättning eller sexuell läggning. Båda böckerna är relativt nya och borde därför behandla dessa ämnen. Saknaden av dessa aspekter har både Skolverket (2006) och Norlin (2007) funnit i sina undersökningar (Skolverket, 2006f:4, Norlin, 2007:79).

Då religion tas upp visas den stereotypa bilden av en muslim med sjal över huvudet. Dock nämns det att det finns andra typer av muslimer som inte bär dessa kläder, och som uttrycker sin religion på andra vis. Den muslimska flickan vi får följa i *Mer om Moa och Mille* möter dock svårigheterna med att tillhöra en annan religion då hon först inte får gå på fest med sina kompisar för sin pappa eftersom det kommer spelas fel sorts musik och pojkar kommer att vara närvarande. Tillslut går flickan på festen, pappan ovetandes om detta. *Mer om Moa och Mille* förmedlar även att det finns andra sorters kulturer i världen som inte har samma traditioner som Sverige då en flicka vars farmor är från Tunisien berättar om deras familjesituation.

I *Vi läser* tas inte religion upp på ett tydligt sätt, förutom att fröken gifter sig i en kristen kyrka. Religion nämns även flyktigt i faktadelen om flotten Kon-Tiki, då flotten är döpt efter en gud

som människorna i Polynesien och Peru trodde på. Förutom dessa finns ett par implicita exempel, Fatma är ett av dem. Hon kommer från en annan del av världen som man inte får veta något om. Hon finns bara där, i bakgrunden. Isabel är även hon från ett annat land, och ny i klassen, men man får aldrig veta vilket land hon är ifrån eller vad hon har för religion. Detta är ett exempel på att *Vi läser* är implicit. Det är mycket som inte sägs, och som man måste läsa mellan raderna. Man kan till exempel antaga att Fatma är muslim, då hon har ett muslimskt namn. Det implicita i läroböcker, menar Reichenberg, kan leda till missförstånd och budskapet i innehållet kan missuppfattas (Reichenberg, 2000: 20, 25-26).

Inga minoriteter tas upp i *Mer om Moa och Mille*. Bristen på minoriteter i läroböcker är vanligt enligt Skolverkets studie (2005) av värdegrunden i läroböcker (Skolverket, 2009a:1). I *Vi läser* behandlas minoriteter dock ingående. Samer har ett relativt stort utrymme i slutet av boken. I berättelsen om dem porträtteras de vita människorna som barbariska och giriga, medan samerna framstår som de goda och generösa. Nordamerikanskas indianer tas endast upp flyktigt eller i bakgrunden. I en faktadel nämns det hur engelska hovet anställer en kapare som plundrar indianerna på guld, vilket de inte framställer som något alltför negativt. Däremot bidrar bilderna på kaparen och piratskeppen till att läsaren ska identifiera sig och vilja vara som kaparen. Man tänker inte på indianerna som blir plundrade, då dessa inte representeras av några bilder alls. Eskimåer nämns tydligt och relativt ingående, både i berättelsen och i en faktadel i *Vi läser*. Boken visar att eskimåer, liksom andra människor, nuförtiden bor i vanliga hus istället för igloos.

När Victors mamma Nabou porträtteras i *Mer om Moa och Mille* betonas hennes problem med invandrarverket och hur svårt det är för henne att få stanna kvar i Sverige. Återigen betonas problemen, precis vad Skolverkets rapport (2005) visar. Dock är läroboken lärorik då den diskuterar och får barnen att tänka till och fundera kring händelser. I *Vi läser* problematiseras inte exempelvis religion eller annorlundaskap. Vi fann det svårt att hitta budskap och moraliska dilemman i läroboken *Vi läser* då boken är en berättelse med möjliga diskussionsunderlag som dock inte tas tillvara på. Ämnena flyter obemärkt förbi läsaren och man får känslan av att författarna inte vågar ta upp känsliga ämnen i diskussion. Boken känns ålderdomlig och inaktuell då barnens aktiviteter är gammalmodiga med barn som leker med pinnar och ingen teknik finns

närvarande. Vi tror därför att det är svårt för elever i dagens samhälle att identifiera sig med handlingen i boken, vilket är viktigt för att motivera eleverna ska lära sig.

Vi läser framställer genus mestadels jämlikt. Boken ger intrycket av att ha tänkt på fördelningen av kvinnor och män. Exempelvis är Tors rektor kvinna och så är även prästen som viger fröken. Dessa yrken är annars ofta mansdominerande. Karaktärerna ägnar sig åt könsöverskridande aktiviteter som exempelvis då Tor städar och skriver dikter och pappa stryker medan mamman jobbar.

I sagorna i boken är dock flickorna könsstereotypa med rosa klänningar, starka beskyddande män och så vidare. Männerna dominerar i dessa berättelser, vilket Norlin fått fram i sin undersökning av historieböcker (Skolverket, 2006a:1). Dessa sagor är dock från slutet av 1800 – talet och början av 1900-talet vilket kan förklara saken. Tor bråkar och slåss ofta med en klasskamrat, vilket även det anses vara stereotypiskt för män (Josefsson, 2005:8). Ett annat exempel på könsstereotypiskt beteende är när farbror Grankvist kommenterar farmors ”manliga” handlingar. Han uppfattas som beskyddaren som ska ta hand om den svaga kvinnan. Hon däremot ser sig inte som en svag människa som behöver hans hjälp. Det är även typiskt kvinnligt att tänka på kärlek, vilket endast en flicka i denna berättelse gör. Detta är de tre exemplen i bokens berättande del som är av könsstereotyp karaktär. Helhetsintrycket är ändå att boken är könsneutral och att den ger barnen budskapet att man får vara som man vill oavsett kön.

Bilden av könen i *Mer om Moa och Mille* är relativt god där både flickor och pojkar uppvisas kunna delta i vad som annars menas vara stereotypa kvinnliga - eller manliga aktiviteter såsom städning, att gråta och få tröst. Ett könsstereotypiskt beteende är då Moa blir sviken av sin bästa vän och vännen väljer att umgås med annan flicka istället för Moa. Moa uppvisar lojalitet och hängivenhet samt är mycket snäll och omtänksam mot sina vänner. Detta beteende är vanligt och typiskt för flickor.

Ett exempel på könsstereotypiska beteenden är det manliga intresset för sport och det kvinnliga ointresset för det, pojkarnas ständiga tävlingslystnad, förhållandet till mat där pojkarna äter mycket och Moa inte kan äta alls på grund av oro. En annan könsaspekt är flickornas shopping och deras ordningsamhet i klassrummet, pojkarnas intresse för våldsamma filmer och

Milles intresse för det råa och brutala. Medan Moa däremot inte alls tycker om att titta på kycklingar som springer runt utan huvud. Ytterligare ett exempel är de manliga arbetena utförda av just män: bonde, snickare och fiskare. Prestationsångesten och oron över skolan är även det ett typiskt drag hos kvinnan, medan Mille inte alls känner samma sak utan tar skolan med ro.

Det finns fler könstypiska företeelser i *Mer om Moa och Mille* än i *Vi läser*. De könsstereotypa företeelserna i *Mer om Moa och Mille* uppfattas dock inte som stötande, förutom det faktum att Moa inte äter och de utmanande kläderna som flickorna bär. Klädstilen hos flickorna förstärker sexualiseringen av unga flickor. Flickor i denna ålder i skolan idag klär sig mer vuxet nuförtiden, dock inte så utmanande och sexigt som i denna bok. Det kan tänkas ge fel signaler till så pass unga flickor som åttaåringar att Moa inte äter på grund av oro. Detta är ett stort problem hos flickor idag, vilket inte behöver uppmuntras. Detta går emot läroplanen som menar att de stereotypa könsmodellerna är något som skolan måste arbeta med och förhindra (Skolverket, 2009b:4).

Vi läser innehåller endast kärnfamiljer med mamma, pappa och barn, med undantag för mostern som lever ensam. I *Mer om Moa och Mille* finns det olika variationer på familjeförhållanden. Familjerna består till mestadels av en mamma, pappa och syskon. Det finns dock undantag. Adoption och att ha en ”riktig” mamma i ett annat land behandlas i *Mer om Moa och Mille*, det gör även ensamstående föräldrar, otrohet och separation. Problem i hemmet återfinns i form av föräldrar som inte bryr sig om sina barn, missbrukar och är före detta fängelsekunder. Trots denna bredd av familjekonstellationer och typer av människor finns ingen homosexuell förälder med i bilden. Här tar boken en klar ställning om att man får vara som man är, att ingen är bättre än någon annan. Fröken säger att man inte kan jämföra människor. Detta är ett viktigt ställningstagande boken gör, gällande elevernas utveckling av värdegrunden. Vilket kan kopplas till läroplanen. Ett direkt citat från värdegrunden tas upp i *Vi läser*: ”vi är alla olika och har olika förutsättningar” (s. 128).

Mer om Moa och Mille tar upp verkliga familje- och samhällsproblem såsom droger, skilsmässa och invandringspolitik medan *Vi läser* ger intrycket av att vara en idyllisk berättelse där verkligheten romantiseras. Genom detta går *Mer om Moa och Mille* mer i linje med

värdegrundens budskap medan *Vi läser* inte behandlar det lika ingående och gör det inte synligt i samma omfattning.

I *Vi läser* uppför sig barnen näst intill exemplariskt i alla situationer, förutom Sven, som retar Tor vid flera tillfällen. Detta gör att eleverna får en god förebild genom boken och förhoppningsvis bli inspirerade att uppträda på samma goda sätt. Sven får dock inte erfara några negativa konsekvenser av sitt handlande. Fröken ignorerar honom, och Tor känner sig ledsen men visar inte det för Sven. Det visar sig i slutet att Sven är god egentligen, som räddar Tors liv. Detta visar att det inte spelar så stor roll om man retas eller är elak, eftersom han är en god person innerst inte, när det väl gäller. Detta ger intrycket av att man inte ska döma människor efter deras handlingar, utan efter hur de är som personer. I *Mer om Moa och Mille* får däremot karaktärerna konsekvenser för sitt handlande. Till exempel i stycket där Moa och Lina retar en flicka som har rött hår. Hon får känna på hur det känns sedan när Lina hellre umgås med flickan, och Moa blir den utstötta som de pratar om.

Omtänksamhet är återkommande i *Mer om Moa och Mille* och i *Vi läser*. De hjälper varandra och lyssnar när någon behöver prata. Karaktärerna är inte medvetet elaka men det händer att de behandlar varandra dåligt. Ett exempel är Ruben, som har en egen bänk som han sitter ensam på och läser. Det visas klart och tydligt att denna pojke inte tillhör gruppen och att han kategoriseras som annorlunda på ett negativt vis. Ett annorlunda beteende visas även i *Vi läser* där mostern vill bo själv och vara självständig. Båda respekteras för sitt sätt att vara.

Moa och Mille visar omtänksamhet till fisken de fiskar då de diskuterar hur ont det måste göra med en krok i munnen. Moa uppvisar även osjälviskhet då hon hjälper Mille att få tillbaka sin pappa.

Moa och Mille lyssnar inte alltid på de vuxna då de tittar på räven som de har blivit tillsagda att inte göra samt åker till flygplatsen som de inte heller får göra ensamma. Gott uppförande uppmuntras dock då eleverna går in i klassrummet på led och hälsar på fröken i tur och ordning. *Vi läser* är implicit då budskapet vid många tillfällen är svårförståeligt. Sammanfattningsvis ger *Vi läser* budskapet om att det som spelar någon roll i livet är inte vad man gör utan hur man är.

Detta visas genom att Tor blir retad av Sven i hela boken men räddas från att drunkna av honom i slutet.

Många kapitel i boken behandlar aktiviteter då Tor och hans klasskamrater ofta leker fysiskt krävande lekar. Nöjet med detta förmedlas genom bilderna. Dessa lekar är krävande och inte verklighetstroga då de är för komplicerade för deras ålder. Genom detta är det svårt för elever att identifiera sig med karaktärerna. Boken slutar med att Tor beslutar sig för att skriva en bok under sommarlovet. Detta uppmuntrar läsaren att även vara duktig under sommarlovet.

Vi läser pekar inte ut eller problematiserar någon med annan etnisk bakgrund. Läroboken är jämlik vad gäller könsaspekten, förutom farbror Grankvists åsikter och kommentarer, Sven och Tors dispyter samt flickans kärleksdrömmar. I sagorna och i faktadelarna är det dock stereotypt då flickorna bär rosa, är i bakgrunden eller inte finns med alls. Männen är dominerande i dessa delar och uppvisar heroiska och storslagna dåd. Detta är något som är typiskt för denna genre och framställningen av män (Skolverket, 2006a:1). De två delar av värdegrunden som behandlar sexuell läggning och rörelsehindrade finns överhuvudtaget inte med i läroboken. Religion nämns då fröken gifter sig och då guden Kon-Tiki tas upp. Samer, eskimåer, indianer och indonesier behandlas i läroboken på ett ickeproblematisert vis och därmed uppfyller boken värdegrundens krav de etniska aspekterna. Familjerna i läroboken består av kärnfamiljer och en ensamstående moster och visar därmed inte upp någon varietet gällande familjekonstellationer, utan endast den ”ideala familjen” (Norlin, 2007:79).

Etnicitet tas upp vid flera tillfällen, bland annat via Marjam som är muslim samt även en annan flicka som också är muslim. Det visas dock upp variation i religionen och att alla muslimer inte är likadana och inte heller beter sig likadant. Genom detta visar läroboken upp goda exempel, vilket Skolverkets studie visar vara sällsynt (Skolverket, 2009a:1). Dock betonas problematiken samt svårigheterna med integration i en annan kultur, vilket Skolverket (2006c) menar ofta är fallet (Skolverket, 2006c: 14). Nabou, som är från Uganda och kommer till Sverige som flykting tas också upp. I detta fall uppvisas problematiken med att komma till ett annat land och få asyl då Nabou skickas hem till sitt hemland.

Familjekonstellationerna i *Mer om Moa och Mille* är varierade då det förekommer kärnfamiljer, ensamstående föräldrar, adoption, missbruk, föräldrar som inte bryr sig om sina barn, otrohet och föräldrar som flyttar isär samt en förälder som suttit i fängelse. Detta bidrar till att boken ger en god bild till eleverna om att familjer kan se olika ut och att man inte ska döma varandra. Dessa olika familjekonstellationer hjälper de elever som befinner sig i familjeförhållanden som inte räknas som en kärnfamilj och det hjälper även barn som har föräldrar som bråkar eller har det svårt hemma på andra vis.

Barnen i boken gör inte alltid som de vuxna säger i två fall, då de beger sig till flygplatsen utan föräldrarnas vetskap samt då de tittar på en räv som de inte fått tillåtelse till. Det finns mobbningsstendenser mellan tre flickor som dock inte verkar lika allvarligt mot slutet av boken. Det visas stor omtänksamhet mot både djur och människor.

Det som är könsstereotypiskt i boken är flickornas prestationsångest och ängslan inför skolan, beteendet flickor emellan, förhållandet till mat, deras ordningsamhet samt intresset för shopping. Stereotypiska drag för det manliga könet i boken är deras mera lättsamma inställning till att prestera, intresset för våldsamma filmer och råhet, tävlingslystnaden samt intresse för sport (Josefsson, 2005:8).

5.2 Bildanalysdiskussion

Bilderna är ibland ritade från barnens perspektiv, vilket förstärker läsarens förståelse för karaktären i boken. Detta menar Eriksson (2009) ökar empatin och förståelsen för händelsen (Eriksson, 2009:138). Detta perspektiv används i både *Mer om Moa och Mille* samt *Vi läser*.

Det är ett tydligt förhållande mellan texten och bilden i båda läroböckerna då textens innehåll uppvisas i bilden. Bilderna tillför därför inte alltid något till texten då de återger samma budskap utan att komplettera varandra (Bergström, 2000:117). Bilderna är dock gjorda för elever i åldern runt åtta år och ska därmed också hjälpa dem att förstå innehållet. Genom detta tillför bilderna mestadels inte något extra till läsaren utan fungerar som ikoniska tecknen, som endast avbildar

textens innehåll (Nikolajeva, 2000: 7). Vid några tillfällen arbetar bilden och texten tillsammans och lyfter upp budskapet i boken, vid dessa tillfällen förstärks budskapet.

Ett exempel på detta är bilden på Nabou i *Mer om Moa och Mille* utanför flyktingförläggningen, vars närvaro i miljön och ansiktsuttryck skapar ännu mer empati för henne och hennes situation.

Bokens pärm i *Vi läser* är rosa vilket, enligt Waldorfpedagogiken, ger en inspirerande känsla. Alla sorters färger är representerade i boken, även mörka och kalla färger som, enligt Waldorfpedagogiken, kan skapa oro. Denna pedagogik betonar dock den yttre miljöns påverkan och genom detta måste det betonas att det inte behöver vara illustratörens avsikt att skapa denna känsla hos eleverna (Förskolan karlavagnen, 2010:1).

I *Vi läser* består dock färgerna till mesta dels av bruna och jordnära toner. Detta val av färg hänvisar vi till typen av lekar och sysselsättningar som endast består av utomhusaktiviteter och det naturen har att erbjuda, vilket överrensstämmer med Patersons (2005) färgsymbolik om att brun kan symbolisera jorden (Paterson, 2005:70).

I *Mer om Moa och Mille* är färgerna mer färgstarka och klara, samt går i gröna toner. Enligt Waldorfpedagogiken har den gröna färgen en lugnande inverkan på elever (Förskolan karlavagnen, 2010:1), vilken illustratören kan ha haft i åtanke vid färgvalet. Färgerna samarbetar ofta väl med textens budskap på det exempelvis är mycket passande med grönt då den muslimska Marjam finns på bild. Det gröna är även närvarande då Moa lämnas av sin bästis, vilket kan tolkas som en indikering på en förändring i hennes liv (Paterson, 2005:185- 186).

Vi läser upplevs som barnsligare, då det är mindre text och mer bilder än i *Mer om Moa och Mille*. Bilderna är detaljerade men ser ändå enkla ut. Bilderna i *Vi läser* upplevs som tråkigare än i *Mer om Moa och Mille*, då bilderna är bruna i tonen och fyllda med ritade blyertsstreck som ska illustrera skuggor. Bilderna är mycket detaljrika. De klarare färgerna i *Mer om Moa och Mille* känns mer lockande på grund av dess tydliga starka färger. I *Vi läser* är bilderna mer allomfattande och detaljrika. I *Mer om Moa och Mille* ser man bara en liten detaljbild på just den företeelse som nämns i texten.

5.2.1 Bilderna i *Mer om Moa och Mille*

På den första bilden i *Mer om Moa och Mille* där barnen har fest, uppvisar bilden just det som beskrivs i texten. Här ser man vänskapen mellan Moa och Mille, då de sitter i förgrunden i en soffa och ler mycket glatt mot varandra. I bakgrunden är alla andra klasskamrater och dansar. Man får en känsla av hur nära Moa och Mille är varandra, och att de håller ihop. Denna bild har ingen bildtext, men den talar för sig självt. Att festen är viktig för Moa framgår senare i boken, även om denna fest inte är det stora budskapet i själva boken. Bilden är inbjudande och lockar till läsning.

Bilden på sidan 40 är ritad ur Moas perspektiv, vilket gör att även läsaren upplever situationen och får större förståelse för henne (Eriksson, 2009:138). Hon tittar på sin bästa vän och en annan flicka som går ifrån henne och lämnar henne ensam kvar. Flickorna håller varandras händer och de går nära varandra och är långt borta in i bilden, vilket förstärker utanförskapet som Moa känner. Bilden ger ett sorgset intryck. Man ser inte Moas ansiktsuttryck på bilden, men det är uppenbart att hon är ledsen där hon står uppgiven med armarna hängandes vid sidorna. Bilden har varma och i gröna färgtoner. Färgen grön kan tolkas som förändring och ett nytt kapitel i Moas liv (Paterson, 2005:185- 186).

På sidan 95 då Moa och Mille skäller ut Lisa Eriksson på flygplatsen uppvisas känslorna som beskrivs i texten. Milles tröja är röd, det är även Lisa Erikssons dräkt. Denna färg kan tolkas som en symbol för mod och hämnd samt även fara (Paterson, 2005:325). Barnen är modiga som vågar stå upp mot den vuxna Lisa, som är ett hot mot familjen. Lisa är en fara mot familjen. Bänken som Lisa står vid är lila, som kan tolkas som en symbol för rank (Paterson, 2005:316). Lisa är vuxen och har därmed högre ställning än barnen.

På bilden på sidan 55 där Moa tröstar Marjam, ligger fokuset på Marjam och Moa, då tingen i bakgrunden är väldigt suddiga. Här har läsaren inte möjlighet att själv välja vad den vill ha fokus på när denne tittar på bilden. Bilden är rund, vilket ger intryck av att läsaren tittar in och betraktar dem. Det blir också en kontrast i att barnen befinner sig i en lekpark, där man ska leka och ha roligt. Bilden har många gröna partier, då både omgivningen och Marjams själ har denna

färg. Färgen skulle kunna tolkas som en förändring i Marjams liv då hon både får en ny vän samt får tillåtelse att gå på en fest som hon från början inte fick. Grönt är även, enligt Paterson (2005), islams heliga färg (Paterson, 2005:185- 186).

Bilden på sidan 70 påvisar stereotypiska könsroller eftersom flickans kläder är på gränsen till sexistiska. Flickan är klädd i ett så pass kort linne att det visar magen och kjolen är även den i det kortaste laget. Färgen på kläderna är rosa och gula. Pojken i samma bild har däremot pösiga kläder och färger i beige och blått som inte sticker ut. Detta uppvisar en stereotypisk bild av pojkar och flickor, vad Josefsson (2005) kallar för genussymboler (Josefsson, 2005:15). Bilden kan upplevas som något hotfull, då den har många svarta slarvigt ritade streck i bakgrunden och i skuggorna (Eriksson, 2009:64- 65). Det är kväll och mörkt vilket syns på de starka skuggorna i deras ansikten och på kläderna. Milles mörka kläder, och hans kroppshållning och blottade tänder gör att han ser hotfull ut. Den rosa färgen är typisk för en flicka, vars färg kan betyda liten och blomma såsom denna flicka är (Paterson, 2005:304- 305).

Ett undantag på de klara ljusa färgerna i *Mer om Moa och Mille* är bilden där Mille vill dansa med en flicka. Bilden upplevs som hotfull, då denna har många svarta slarvigt ritade streck i bakgrunden och i skuggorna (Eriksson, 2009:64- 65). Även ögonen på Mille ser skrämmande ut då de är slarvigt dimmalade, som svarta bläckplumpar. Svart kan bland annat symbolisera ondska (Paterson, 2005: 43). Den tillhörande texten nämner inte flickans utmanande klädsel, vilket blir till en chock för läsaren då denne ser bilden. På grund av detta upplevs det som något normalt och icke förargelseväckande att åttaåring har så lite kläder på sig.

Bilden på Mille och Jack då de drömmer om att få tillbaka sin pappa är väldigt tydlig. Den visar, precis som texten säger, att de hellre vill ha pappa i present än saker. På denna bild riktas fokuset på tankarna och inte på människorna i bilden vilket förstärker deras känslor och önsknings. I alla andra bilder i denna bildanalys riktas fokuset på människorna i bilden. Bakgrundsfärgen där Mille och Jack befinner sig är röd, vilket kan symbolisera en förändring som de önskar ska ske (Paterson, 2005:325). I tankebubblan, där jultomten håller i ett stort paket

innehållandes pappan, är bakgrundsfärgen gul. Denna färg kan tolkas som en symbol för otrohet, vilket är passande eftersom pappan har varit med en annan kvinna (Paterson, 2005:425).

På bilden på sidan 121 är färgerna på bilden mörka och dystra. Svart färg kan betyda sorg och ångest, vilket Nabou känner inför sina val gällande abort och var hon ska bo. Medan den blå färgen skulle kunna symbolisera medömkan (Paterson, 2005:43, 57). Nabous kläder är gröna, vilket kan symbolisera det upplevda och hopp då Nabou drömmer om ett liv i Sverige där hon kan leva tryggt tillsammans med hennes son (Paterson, 2005:185- 186). Svart färg kan tolkas som sorg och ångest, vilket Nabou känner inför sina val gällande abort och var hon ska bo. Medan den blå färgen kan stå för den medömkan (Paterson, 2005:43, 57) läsaren känner för henne. Hennes kroppsställning visar avstånd mot flyktingförläggningen. Texten behandlar hennes situation varför hon är i fokus i bilden.

På sidan 137 återfinns Danne som drömmer om ett nytt liv. Själva bilden och drömmen om en cykel symboliserar inte bara ägandet av fordonet, utan även ett nytt liv med flytt och förhoppningsvis arbete åt hans kriminella pappa. Danne är i fokus och inte cykeln. Bilden går i grönt och blått där grönt kan symbolisera hans hopp om det nya livet och en stor förändring. Den blåa färgen skulle kunna tolkas som den medömkan klassen och lärarinnan känner för Danne (Paterson, 2005:57, 186).

På den sista sidan i läroboken finns Mille avbildad. Bilden visar var han är nu, och var han är på väg. Detta syns genom dikten han håller i handen och den öppna resväskan i bakgrunden.

5.2.2. Bilderna i *Vi läser*

Sidan 8 uppvisar en bild med jordnära och varma färger, vilket skapar en hemtrevlig känsla. Farmodern, tittar drömmande ut genom sitt fönster. Hela hennes kroppsspråk uppvisar en längtan efter farfar och stor sorg och saknad. Detta beskrivs inte i texten men förstås av kontexten i boken. Fokuset ligger på farmodern, vilket ljuset från lampan indikerar. Hunden som sover tryggt och barnen som leker bidrar till att bilden ger ett harmoniskt intryck.

Farfar, som är död, finns med i tankarna hela tiden, vilket framgår i texten på sidan 20-21. Färgerna är färgglada med en brun bas, vilket kan stå för jorden (Paterson, 2005:70). Detta kan tolkas som en förstärkning av det jordeliga livet och lyckan av att farmodern har sina barnbarn i sitt liv. Budskapet i bilden kan tolkas att fysiskt arbete skapar gemenskap och ger glädje. Att tillverka något själv ger större tillfredsställelse och stolthet än att köpa en färdig produkt.

Även på sidan 38 är färgerna jordnära och varma. Bilden förmedlar barnens unga ålder genom att Tor inte når ner till golvet och Elin sitter på knä på sätet. Det ser tryggt och mysigt ut. Tor ger skenet av att vara den äldre då han sitter och läser en tidning medan Elin däremot äter en banan och tittar ut genom fönstret och ger ett mer barnligt intryck. Att resa ensam som barn gestaltas som gemytligt och tryggt trots att det i det verkliga livet kan vara tvärtom.

På sidan 62 i boken uppvisas svårigheterna med att stå inför en grupp och läsa en dikt. Läsaren känner empati för Tor eftersom bilden är ritat ur hans perspektiv. Man upplever hans situation eftersom man som läsare också har klassens blickar emot sig. Flickan som försvarar Tor förmedlar missnöje och upprördhet över att Sven retar Tor. Detta syns tydligt i hennes kroppsspråk. Läraren står dock med armarna i kors, vilket innebär försvarsställning eller passivitet gentemot Svens dåliga uppförande. Hon verkar inte bry sig om Svens kommentarer och fortsätter att le mot Tor. De andra klasskamraterna ser dock glada ut och verkar vara på Tors sida.

Bilden på sidan 80 är kärleksfull och intim då Tor sitter på en sängkant och håller farmor, som ligger i sängen, i handen. Tor är liten, vilket uppvisas genom att han inte når ner till golvet då han sitter. Tor är ledsen för att han har blivit retad för att han inte vågade hoppa från hopptornet i simhallen och han behöver farmors stöd och kärlek.

Denna bild på sidan 101 är ur en saga. Bilden är i annorlunda om man jämför med de andra, både färgmässigt och stilmässigt. Den är målad i en annan teknik med skarpere färger, med jämnare skuggor och noggrannare. Bilden ser mer tecknad ut, medan de andra mer liknar slarvigare skisser. Prinsessan befinner sig över de andra på bilden men hon är inte i överläge, då hon är beroende av mannens hjälp. Hon är mycket generad vilket förstärker hennes underläge. Även om flickan upplevs vara i underläge så står mannen på knä nedanför henne för att erbjuda

sin hjälp. Mannen ser snäll och god ut och vill hjälpa henne genom att ge henne kläder. Slottet är prinsessans mål, vilket visas i placeringen av slottet och stigen som leder dit. Den oproportionella bilden gör bilden barnslig och lättsam att titta på. Mannens klädsel är lila, vilket kan tolkas som en symbol för hans högre ställning (Paterson, 2005:316). De kläder som han erbjuder flickan är rosa. Denna färg står för liten och blomma, vilket kan liknas med flickan som sitter i ett träd som en liten blomma. Rosa står även för överlägsenhet och perfektion. Kanske kan man tolka detta som att flickan sedan kommer att gifta sig med mannens son, som är prins. Efter att mannen dör kommer hon att tillsammans med hans son ärva kungariket. Flickan kan ses som perfekt då hon är ung och vacker (Paterson, 2005:304- 305). Bilden har även många toner av blått och grönt. Flickan är med om en stor förändring i sitt liv, vilket kan symboliseras av den gröna färgen, som står för just detta. Mannen har medlidande för flickan, vilket framgår av den blå färgen som kan tolkas som medömkan (Paterson, 2005:57, 185- 186).

Tor är i centrum och eftersom bilden är ritad i hans perspektiv kommer man som läsare närmare Tor och hans situation. (Eriksson, 2009:138). Färgerna är även här jordnära och varma med bruna toner som kan tolkas som en symbol för jorden och livet som ofta går i bröllopets tecken (Paterson, 2005:70).

På sidan 140 finns en bild på Lars Gatenhielm som ger intrycket av att vara vänlig, bestämd och högt uppsatt. Hans skjorta är vinröd och brun. Vinröd är en blandning av lila och rött, där lila kan tolkas som en symbol för högre rang och rött kan tolkas som fara och hot. Detta återspeglas i den högt uppsatta personen han var och hans kapande och plundrade av skepp (Paterson, 2005:316, 325).

Bilden på sidan 159 har ljusare och varmare färger än på övriga bilder. Tor har det varmt och tryggt med farmoderns närvaro. Det är en kontrast mot bilden på föregående sida där Tor håller på att drunkna i isigt vatten och har en mycket skräckslagen blick. Bilderna knyts ihop då hans våta kalla kläder ligger på rumsgolvet. Nu är han dock trygg och glad i sitt rum i sin egen säng.

Bilden på sidan 178 är ur en samesaga. Färgerna är kalla vita, ljusblå och gråa. Dessa färger symboliserar den oskyldiga vargen och kvinnans medömkan till vargen samt fred i deras relation. Den enda färg som finns är lite blod i vag röd färg som inte sticker ut. Den röda färgen kan

indikera fara i detta sammanhang men även revolution då relationen mellan vargen och kvinnan förändras (Paterson, 2005: 57, 192, 325, 411). På bilden finns en förvånad tant med blodig kniv i handen, som tittar på en grå varg. Detta röda blod kan symbolisera hot (Paterson, 2005:325).

Vargen ser rädd ut då han har svansen mellan benen. I texten berättas det att tanten blir rädd men smälter då hon ser vargens sorgsna ögon.

Vad som skulle ha gjort detta arbete mer rättvisa vore att göra en större studie med fler böcker och fler skolor involverade, vilket även är ett förslag till vidare forskning. Detta var dock en liten undersökning som endast gav ett smakprov på vilka typer av läroböcker som används på vissa skolor.

6 Slutsats

Vi har kommit fram till att läroböckerna inte förmedlar det som står i värdegrunden eftersom homosexualitet och rörelsehinder inte nämns i läroböckerna. Dessa två aspekter är två viktiga delar av verkligheten och något som elever måste känna till och få förståelse för så att fördomar förebyggs och empati istället byggs upp. Böckerna går inte heller i värdegrundens linje i den bemärkelsen att de även betonar olika delar av värdegrunden medan vissa aspekter endast nämns kortfattat eller inte tas upp alls. Böckerna är väldigt olika; *Vi läser* har en mer neutral könssyn med få stereotypiska drag, medan *Mer om Moa och Mille* innehåller flertalet situationer och personlighetsdrag som anses könsstereotypiska. *Mer om Moa och Mille* tar dock upp varierade familjeförhållanden med problem och svårigheter som många familjer genomgår. *Vi läser* behandlar endast kärnfamiljen och en ensamståendes liv. Detta gör att fler elever kan känna igen sig i *Mer om Moa och Mille* än i *Vi läser*.

Etnisk härkomst tas upp i bägge böckerna, med betoning på olika delar. *Vi läser* inriktar sig mest på minoriteter och tar upp samer, indianer och eskimåer. De etiska minoriteterna tas inte alls upp i *Mer om Moa och Mille*, utan denna bok tar upp muslimer och en kvinna från Uganda. Två flickor i *Vi läser* är från ett annat land, men varifrån nämns aldrig och detta får läsas mellan raderna.

Linnéa Thorsteinsen
ltn05002@student.mdh.se
Michaela Lyktberg
lks05001@student.mdh.se

Uppsatskurs i inriktning svenska, HSV407
Handledare: AnnaCarin Billing
Höstterminen 2009
Akademin för Utbildning, kultur och
kommunikation

Religion tas endast upp då fröken ska gifta sig i *Vi läser* samt då det berättas om guden Kon-Tiki. I *Mer om Moa och Mille* tas religion endast upp implicit då islam behandlas då Marjams pappa inte tillåter henne att gå på festen på grund av deras religion.

Elever som läser *Vi läser* uppmuntras till att inte döma någon utefter vad de säger utan efter deras handlingar. Boken vill även förmedla att det är viktigt och roligt att bygga egna saker och att leka mycket, och helst utomhus. Författarna verkar inte våga ta upp de stora frågorna och väcka debatt. Boken förmedlar att alla är olika och att alla ska behandlas med respekt.

Budskapet i *Mer om Moa och Mille* kan inte sammanfattas i sin helhet, utan måste studeras delvis. Boken vill visa att det är viktigt att visa omsorg mot både djur och människor, att det som räknas inte är *vem* man är utan *hur* man är mot andra, att man får ta konsekvenserna för sina handlingar och ska göra rätt för sig samt att alla människor är olika och att detta måste respekteras av alla.

Bilderna tillför inte mycket till texten utan förmedlar textens innehåll. De bilder som tillför något extra till texten är sagorna och faktasidorna i *Vi läser*.

Litteraturlista

Bergström, Bo, 2000: *Bild och budskap. Ett triangeldrama om bildkommunikation*. Stockholm: Carlsson Bokförlag.

Borrman, Stina, Stark, Ulf, Bolldén, Kerstin m.fl, 1991: *Vi läser, andra boken*. Uppsala: Almqvist & Wiksell Tryckeri.

Bryman, Alan, 2002: *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber AB.

Einarsson, Jan, 2004: *Språksociologi*. Lund: Studentlitteratur.

Eriksson, Yvonne, 2009: *Bildens tysta budskap. Interaktion mellan bild och text*. Falun: Norstedts Akademiska Förlag.

Forsell, Anna, 2005: *Boken om pedagogerna*. Stockholm: Liber.

Josefsson, Helena, 2005: *Genus – Hur påverkar det dig?* Stockholm: Natur & Kultur.

Korp, Helena, 2003: *Kunskapsbedömning- hur vad och varför?* Myndigheten för skolutveckling. Kalmar: Lenanders grafiska AB.

Läraryrket, 2004: *Lärarens handbok*. Stockholm: Läraryrket.

Melin, Lars & Lange, Sven, 2000: *Att analysera text. Stilanalys med exempel*. Studentlitteratur: Lund.

Nikolajeva, Maria, 2000: *Bilderbokens pusselbitar*. Studentlitteratur: Lund.

Nilsson – Brännström, Moni, 2000: *Mer om Moa och Mille B*. Natur och Kultur: Stockholm.

Norlin, Anna., 2007: *Tänk (tvärt) om! Tjejer, killar och makt*. Rabén & Sjögren: Stockholm.

Orlenius, Kennert, 2001: *Värdegrunden – finns den?* Stockholm: Runa Förlag.

Reichenberg, Monica, 2000: *Röst och kausalitet i lärobokstexter – En studie av elevers förståelse*.

Göteborg: Acta universitatis gothoburgensis.

Stukát, Staffan, 2005: *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.

Vetenskapsrådet, 2004: *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet.

Wikman, Tom, 2004: *På spaning efter den goda läroboken – om pedagogiska texters lärande potential*. Åbo: Åbo akademis förlag.

Zackari, Gunilla & Modigh, Fredrik, 2002: *Värdegrundsboken – om samtal för demokrati i skolan*. Stockholm: Skolverket.

Elektroniska källor

Antroposofi, 2005-2009: Waldorfskolans lågstadium. Antroposofi. 18 jan. 2010.

<<http://www.antroposofi.info/utbildning/waldorf/laagstadiet>>.

Förskolan karlavagnen, 2010: Waldorfinspirerad pedagogik. 18 jan. 2010.

<<http://www.karlavagnen.info/waldorf.html>>.

Målbeskrivningar för Waldorfskolor, 2007: utdrag från En väg till frihet. 18 jan. 2010.

<<http://www.waldorf.se/pdf/mal.pdf>>.

Paterson, Ian, 2005: *Dictionary of Colour: A Lexicon of the Language of Colour*. London: Thorogood.

Skolverket, 2009a: *Brister i skolans läroböcker*. Skolverket. 28 okt. 2009
<<http://www.skolverket.se/sb/d/1708/a/14589>>.

Skolverket, 2009b: *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet. Lpo 94*. Skolverket. 5 nov. 2009
< <http://www.skolverket.se/publikationer?id=1069>>

Skolverket, 2006a: *Många läroböcker kan upplevas som kränkande eller diskriminerande*. Skolverket. 28 okt. 2009 <<http://www.skolverket.se/sb/d/1271/a/7509>>.

Skolverket, 2006b: *En granskning av hur sexuell läggning framställs i ett urval av läroböcker*. Skolverket. 28 okt. 2009
<<http://www.skolverket.se/content/1/c4/75/09/Sexuell%20l%20E4ggning.pdf>>.

Skolverket, 2006c: *En granskning av hur religion/trosuppfattning framställs i ett urval av läroböcker*. Skolverket. 28 okt. 2009
<<http://www.skolverket.se/content/1/c4/75/09/Religion.pdf>>.

Skolverket, 2006d: *En granskning av hur kön framställs i ett urval av läroböcker*. Skolverket. 28 okt. 2009 <<http://www.skolverket.se/content/1/c4/75/09/K%F6n.pdf>>.

Skolverket, 2006e: *En granskning av hur funktionshinder framställs i ett urval av läroböcker*. Skolverket. 28 okt. 2009 <<http://www.skolverket.se/content/1/c4/75/09/Funktionshinder.pdf>>.

Skolverket, 2006f: *En granskning av hur etnisk tillhörighet framställs i ett urval av läroböcker*. Skolverket. 28 okt. 2009
<<http://www.skolverket.se/content/1/c4/75/09/Etnisk%20tillh%F6righet.pdf>>.

Skolverket, 2006g: *Viktigt för likvärdigheten med olika läromedel i undervisningen*. Skolverket.
5 nov. 2009 <<http://www.skolverket.se/sb/d/1621/a/7368>>.

Waldorfskolefederationen i Sverige: 2003-2010. Waldorfskolefederationen i Sverige. 18 jan.
2010 <<http://www.waldorf.se>>.

Bilaga: Skolornas böcker

Detta är ett urval av böcker som de två klasserna använder sig av under en termin:

Bergman, Birgitta, 1975: *Malin och pojken med mössan*. Stockholm: Almqvist & Wiksell Förelag AB.

Bexell, Eva, 2000: *Opp och hoppa morfar prost!* Stockholm: Bonnier Carlsen. (Samt även andra böcker av författaren).

Borrman, Stina, Stark, Ulf, Bolldén, Kerstin m.fl., 1991: *Vi läser, andra boken*. Uppsala: Almqvist & Wiksell Tryckeri. (lärobok, arbetsbok och skrivbok i A- och B-upplaga)

Bross, Helena, 1988: *Matte med Bulldoft*. Stockholm: Bonnier Utbildning. (Samt även andra böcker av författaren).

Eskilsson, Ulf & Hultén, Richard, 2000: *Kalle i simhallen*. Malmö: Gleerups Utbildning AB. (Samt andra böcker av författarna).

Falkenland, Rolf & Lilian, 1985: *Blå boken. Läsebok för årskurs tre*. Malmö: Tryckeri Ab Norden.

Jacobsson, Anders & Olsson, Sören, 2004: *Sagan om Sune*. Stockholm: Raben & Sjögren. (Samt även andra böcker av författarna).

Jensen, Jorn, 2002: *Palle på gym*. Malmö: Gleerups Utbildning AB.

Kimber, Birgitta, 2001: *Livsviktigt*. Solna: Ekelunds Förlag AB.

Kirkegaard, Ole Lund, 2004: *Gummitarzan*. Stockholm: Tiden.

Lindgren, Astrid. (Många olika böcker av författaren).

Lärn, Viveca, 2009: *Ludde gör en Zlatan*. Stockholm: Raben & Sjögren.

Nilsson – Brännström, Moni, 2000: *Mer om Moa och Mille B*. Natur och Kultur: Stockholm. (I A- och B –upplaga)

Peterson, Hans, 2006: *Ola, Peter och Emma*. Stockholm: Bokförlaget Hegas. (Samt även andra böcker av författaren).

Stark, Ulf, 1991: *Percys magiska gymnastikskor*. Falun: ScandBook AB. (Samt även andra böcker av författaren).

Svingen, Arne, 2009: *Hubert i Klistret*. Stockholm: Berghs.